ЁШ ЛЕНИНЧИ

Ассалому алайкум, азиз муштарий!

1991 йил
5 январь
Шанба

№ 3 (13.689).

Баҳоси:
Обуначиларга — 6 тийин.
Сотувга — 10 тийин.

ЎЗБЕКИСТОН КОМСОМОЛ-ЁШЛАРИНИНГ РЎЗНОМАСИ

МУЛОҚОТ

Учрашув. Улар турли йўсинда ва мақсадда ўтказилади. Ундан кутилгани ҳам шунга яраша.

Бўз муаллимлар билим юртида ҳам учрашувлар, кечалар, баҳс-мунозаралар ўтказиш анъана тусини олган. Янги йил арафасида бу ерда бўлиб ўтган учрашув бошқаларидан тубдан фарқ қилади. Қолаверса, ноҳия фирқа қўмитаси биринчи котиби Ҳабибулло Янгибоев ўқувчилар ҳузурига биринчи марта ташриф буюраётгани йўқ. Котиб учун бу янгилик ёки ташаббус эмас. Унинг фикрича, халққа қанчалик яқин бўлсанг, унга ўзингни яқин тутсанг, дардини, ташвишини тинглай олсангтина уларнинг эътиборини қозона оласан.

Котиб Бўз муаллимлар билим юртига келганида ҳам шундай фикрларни хаёлидан ўтказган бўлса, ажаб эмас. Энг муҳими, бу мулоқот ўқувчилар учун, қолаверса, билим юрти жамоаси учун жуда зарур эди.

Ҳабибулло Янгибоев ҳақида икки оғиз сўз: Андижон пахтачилик олий билимгоҳини тамомлаган. Шу ерда туғилиб, вояга етганлиги учунми, халқини кўпроқ ўйлайди, уларга ён босади. Қишлоқ хўжалигида иқтисод масалалари бўйича етук мутахассис. Пахтачилик агротехникасига ҳам «тиш»и ўтади. Ҳабибулло аканинг Тилаволди исмли акаси бор. У қўшни Москва ноҳия ижроқўми раиси. Тилаволди ака ҳам шу олий билимгоҳни тамомлаган. Улар ишда баҳамжиҳат, ҳамфикр. Бир-бирлари билан тажриба алмашадилар. Ҳамкорликда тадбирлар ўтказадилар. Ака-укалар билим ва тажрибаларини халқ манфаати йўлида сарфлаётганлигини олқамоқ жоиз.

Ҳабибулло ака ташриф буюрган маскан бошланғич синф муаллимлари ҳамда мактабгача тарбия муассасалари тарбиячиларини тайёрлайди. Бу ерда йилига 400 нафар мутахассис мустақил ҳаётга йўлланма олади. Котибнинг ўқувчилар ҳузурида бўлгани-ю, уларнинг фикрларини тинглагани келгуси ишларида акс этади, албатта. Бунга шак-шубҳа йўқ.

СУРАТДА: Бўз ноҳия фирқа қўмитаси биринчи котиби Ҳабибулло Янгибоев билим юрти ўқувчилари даврасида.

Сураткаш Ш. АЛИМОВ (ЎзТАГ).

Мавзуни муштарий танлайди

ЎЛАН ЭШИТГИМ КЕЛАДИ

ХАЛҚ ОҒЗАКИ ижоди заминида майдонга келган ёзма адабиёт қанчалик ривожланмасин, халқ минг-минг йиллар мобайнида яратган маънавий бойлик — оғзаки ижод ҳам ўзининг маърифий, эстетик, ақлий ва ахлоқий аҳамиятини сақлаб келмоқда. Ҳатто бугунги онгимизнинг уйғонишини, ўзлигимизни англаш, қадриятларимизни тушуниш даврида халқ оғзаки ижодининг, халқчил анъаналарининг тарбиявий-таъсир кучи ҳар қачонгидан ошди. Ҳолбуки, шундай экан, йўқолиб кетган, кетаётган болалар ўйинларини тиклаш, халқ орзу умидлари, меҳнати, кураш ва интилиши акс эттирилган халқчил урф одатларни ифодалайдиган аллалар, лапарлар, ўланлар, ёр-ёрлар, меҳнат ва маросим қўшиқлари, эртаклар, ривоятлар, достонлар каби ўнлаб турдаги асарларни тўплаш, сақлаб қолиш ва халқнинг ўзига китоб ҳолида қайтариш вақти аллақачон келди. Буни барча эътироф этади. Бироқ эътироф этиш бошқа-ю, шу соҳада чора-тадбирлар белгилаб амалий ишга ўтиш бошқа.

Дастлаб шуни қайд этиш лозимки, ёзма адабиёт вакиллари кўпайгач, оғзаки ижод кейинги ўринга тушиб қолди. Улар саводхон бўлганидан барча нашриётларда ўз асарларини чиқаришни қўлга олишди. Талайгина фольклор материалларини тўпловчи зиёлилар эса оғзаки ижод вакилларидан фойдаланиб қолишга, очиқроқ айтганда уларни алдашга ўтди. Фикримизни исботлаш учун таъкидлаймиз: чоп этилган қўшиқлар, эртакларнинг нега кўпчилигида айтувчининг исми шарифи йўқ. Нега бизга қадар бир қанча (ҳатто биргина бўлсин) маънавий бойликни асраб-авайлаб етказиб келган ижрочи номаълум қолади-ю, ёзиб олувчи, тўпловчи, чоп этишга тайёрловчи номи шапалоқдай қилиб ёзиб қўйилади? Аслида, халқ оғзаки ижодини тўплашга, чоп этишга киришган зиёли инсофли ва адолатли бўлса, айтувчини ҳам кўрсатиши лозим эмасми?

Кейинги ўн йилда жумҳурият радиоси ва ойнаи жаҳони анча дадиллик билан ўзбек халқ оғзаки ижодига эътиборсизлик музларини эритди. Радио ва ойнаи жаҳондаги айрим фидойи ўртоқлар бахшилар, дўмбирачилар, чанқовузчилар, сибизғачилар ҳақида эшиттириш ва кўрсатувлар тайёрлашда жасорат кўрсатдилар. Бу соҳада, айниқса, жумҳурият ойнаи жаҳони муҳаррирларидан Урол Ўтаевнинг хизматини алоҳида таъкидлаш керак. Бахши-шоирлар, халқ созандаларининг ойнаи жаҳонда чиқиши милтиллаб қолган учқунни қайта аланга олдирди. Жойларда ёшлар қўлига соз олиб, давраларга қўшила бошлади.

Бироқ бу кам эди, ҳали ҳам кам. Турли рўзномалар ва ойномалар, нашриётлар ҳам халқ оғзаки ижодини ёритишга киришмас экан, фольклорчи олимларнинг жонли жараён билан фаол алоқаси йўлга қўйилмас экан, мавзуни етарли ёритилаяпти, оммалашаяпти, деб бўлмайди.

Йирик фольклоршуносларимиз йирик тадқиқотлар билан банд, ёш фольклорчиларнинг бир қисми фақат архив материалларини тадқиқ этиш билан овора, жонли жараёндан ажралиб қолган. Бир қисм фольклорчилар эса илмий даражага эришгач, бу соҳа билан шуғулланмай қўйган. Натижада, ҳозирги барҳаёт халқ ижодкорлари ҳақида мақолалар тайёрловчи, репертуаридаги асарларни чоп этишга қизиқувчи халқ оғзаки ижоди жонкуярлари йўқлигидан матбуотга материал берилмай қолаётир. Ҳар жойнинг эчкисини ўзининг қассоби сўйсин деганларидек, фольклор билан шуғулланмаган одам бу соҳага қўл урса, қош қўяман деб кўз чиқариб қўйиши ҳеч гапмас. Фикримиз далили сифатида нуфузли ойнома «Шарқ юлдузи»нинг 1988 йил 12-сонида берилган журналист Норқул Тилавовнинг «Дараларни гумбирлатган дўмбира» мақоласини кўрсатиш мумкин. Муаллиф мақолани элимизнинг машҳур бахшиси Қодир Раҳимов ҳақида фактик ва илмий хатолар билан тўлдириб ташлаган. Яхши ният билан олинган қалам Қодир бахши санъаткорлигини, шахсини реал очишга ожизлик қилиб қолган ва ноўрин оқлашга интилган.

Маълумки, ёзма адабиёт вакили ҳаётдан кўз юмгандан сўнг, унинг меросини ўрганиш учун махсус комиссия тузилади, архив ташкил этилади, уни ўрганишга, номини абадийлаштиришга киришилади, тўпламлари чоп этилади. Нега шу улуғ ишлар бахши — шоирга нисбатан кам қўлланилади? Ахир ёзма адабиёт вакилининг ижодий меросини ўрганиш, халқ ижодкори меросини ўрганишдан анча осон-ку? Ёзма адабиёт вакили бир умр ёзади, ёзганлари уйидаги ижодхонаси ё ишхонасида, нари борса яқин дўсти-ю, қариндошида бўлади. Бахши шоир эса ҳар қишлоқда, ҳар ноҳияда, ҳар вилоятда, ҳар жумҳуриятдаги давраларда ижодини тариқдай сочиб, яъни айтиб кетаверади. Мухлислари магнитофон лентасига, гоҳо қоғозга ёзиб олади, ёхуд хотираси яхши кишилар айрим парчаларни ёдлаб олади. Энди унинг меросини тўплаш учун ўша жойларга бориш, одамлардан йиғиш лозим. Масалан, Қодир бахши ижодини ўрганиш учун бутун Ўрта Осиё жумҳуриятлари, Қозоғистон жумҳуриятида у кўпроқ бўлган жойларни кезиб чиқиш зарур. Биз шундай изланишларда фольклоршуносликдаги кам ҳодиса — бир достонни икки тарзда айтиш фактига, айрим мухлислар ўндан ошиқ достонни магнитофон лентасига ёзиб қолганига дуч келдик. Демак, шундай экан, ижодий ташкилотлар, аввало Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси халқ ижодкорларини ҳам унутмай, етук бахши шоирлар меросини тиклаш, бу соҳада ҳам комиссиялар ташкил этишга зарурият туғилади. Ўрни келганда айтиб қўйилик, бизнинг бахши-ю шоирларимиз Ёзувчилар уюшмаси аъзолигига тайинли «эга»нинг ўзи йўқ. Ҳолбуки, Озарбайжонда Ошуғлар уюшмаси бор. Жумҳуриятимизда эса на Ёзувчилар уюшмаси, на Фанлар академияси халқ ижодкорларига раҳбарлик қилишади. Халқ ижодий уйлари эса номигагина шуғулланади.

Ҳозирги пайтда халқ оғзаки ижоди намуналари чоп этилаётгани бу соҳадаги илмий ишлар, тадқиқотлар ҳам анча жонлангани қувонарли ҳол. Бироқ бир нарсага ҳайронман, яъни бир ёзувчи, шоир ё драматург ижодидан, ижодининг маълум бир жиҳатидан, ҳатто биргина асаридан илмий иш (диссертация) ёзиш мумкин, ҳам ижрочи, ҳам созанда, ҳам ижодкор бўлган, ўнлаб достонларни, юзлаб термаларни маҳорат билан куйлаган бахши-шоир ҳақида ёзиш мумкин эмас? Бу ҳам камситиш эмасми? Бир бахши шоирнинг маҳорати, умумхалқ ижодига қўшган ҳиссаси шоир ёхуд ёзувчиникидан камми? Наҳотки, «Шайхзода поэзиясида фольклор», «Комил Яшиннинг фольклордан фойдаланиш маҳорати» кабилар илмий ишга мавзу бўлганда, Эргаш Жуманбулбул ёки Қодир бахшининг ёзма адабиётга таъсири ёхуд ҳар бирининг маҳоратини, ижодини ўрганиш ножоиз?

ХАЛҚ ОҒЗАКИ ижодини ўрганиш, тарғиб ва ташвиқ этиш борасида яна бир фикрни айтмоқчимиз, яъни оғзаки ижоднинг бадиий юксак намуналаридан мактаб дарсликларида кўпроқ ўрин ажратиш лозим. Дарсликлардаги саёз шеърлар, ҳикоялар ўрнига юртсеварлик, меҳнатга муҳаббат, халқпарварлик, дўстлик, одоб-ахлоқ руҳидаги ривоятлар, эртаклар, қўшиқлар, достонлар киритилса, нур устига аъло нур бўлар эди.

Абдиолим ЭРГАШЕВ,
Деҳқонобод ноҳиясидаги Ломоносов номли 1-ўрта мактаб ўқитувчиси.

НАВБАТ АМАЛИЙ ИШГА

Съезд бўлиб ўтганига ҳам бир ойдан ошди. Аммо у ўртага қўйган масалалар, қабул қилинган қарорлар ўз аҳамиятини йўқотмайди. Жумҳурият комсомоли бутун тарихи мобайнида биринчи марта ўзининг мустақил Устави ҳамда Ҳаракатномасини қабул қилди. Яна бир эътиборга молик иш Ўзбекистон ССЖда давлатнинг ёшлар сиёсати тўғрисидаги Қонун лойиҳаси муҳокама қилиниши бўлди. Энди навбат уни жумҳурият Олий Кенгаши сессияси кун тартибига киритишда. Агар бу Қонун Олий Кенгаш томонидан тасдиқланса, жумҳуриятимиз келажаги ҳақида [illegible] амалий ғамхўрлик қи[illegible]н бўларди.

[illegible]у кунлардаги асосий ва[illegible]миз съезднинг қарорла[illegible]и, кўрсатмаларини амалга оширишдан иборат. Чун[illegible] съезднинг аҳамияти [illegible]к қарорлар билан эмас, [illegible]ларнинг нечоғлик амалга оширилиши билан белгиланади. Бу эса биринчи галда делегатларнинг куюнчаклиги, масъулиятига боғлиқ. Шунинг учун жойларда ёшлар билан учрашиб, уларга анжуманнинг моҳиятини, бутун кўламини тушунтиришимиз керак. Ҳар бир делегат «Делегатлик масъулиятини қандай оқлаяпман? Комсомол учун нима иш қилаяпман?» деган саволни ўзига қайта-қайта бериши ҳамда шахсий намуна кўрсатиши лозим.

1991 йилнинг баҳорида БЛКЁИнинг XXII съезди чақирилишини ҳаммамиз биламиз. Шундай экан уни амалий ишдаги ютуқлар билан кутиб олишимиз керак. Комсомол тақдирини ижобий ҳал этиш, унинг сафини муносиб ёшлар ҳисобига тўлдириш барчамизнинг бурчимиз. Шундай қилиб, навбат амалий ишга делегатлар!

Асилжон ЙЎЛДОШЕВ,
Фарғона вилояти комсомол қўмитаси ташкилий бўлим йўриқчиси.

Халқаро тайёрагоҳ

Самарқанд тайёрагоҳи ана шундай мақомга эга бўлди. Бу жуда катта имкониятларга йўл очади, жумладан шаҳарга тайёрагоҳлар қатнови йўлга қўйилишидан манфаатдор бўлган чет эл фирмаларининг буюртмалари асосида учиш ҳисобига валюта ишлаб топиш мумкин. Лекин ҳолва деган билан оғиз чучимайди. Янги иш жараёнига ўтиш тайёрагоҳ маъмурияти олдига талай қийинчиликларни кўндаланг қўймоқда. Авваламбор «ТУ-154 М» типидаги тайёралар сонини кўпайтириш зарур, чет элларга қатнайдиган ҳаво кемаларини бошқарадиган учувчиларни парвозга тайёрлаш, уларни инглиз тили кўригидан ўтказиш ҳам биринчи галдаги вазифадир. Ҳозиргача учувчиларнинг икки гуруҳи ана шундай тайёргарликдан ўтишди.

Йилнинг иккинчи ярмидаёқ шартнома асосида чет эл қатновини йўлга қўйиш режалаштирилмоқда.

(Ўз мухбиримиз).

Шу сонга хабар

Раҳмат, Маҳмуд ака!

Уларнинг оиласига ҳамманинг ҳаваси келади. Ота — Маҳмуд ака оиламанд, фарзандларим баркамол ўссин, элга, юртга нафи тегадиган кишилар бўлиб етишишсин, дейдиган куйинчак одам. Она — Ибодат опа эса уй рўзғор илмини сув қилиб ичиб юборган, қўлигул пазанда, қуда-андачиликни, борди-келдини ўрнига қўядиган аёллардан. Маҳалладаги бирор бир тўй-маърака йўққи, уларнинг иштирокисиз ўтсин. Маҳмуджон акалар оиласида уч қиз, икки ўғил вояга етди. Ҳозирги кунда уларнинг ҳаммаси уй-жойли, фарзандли бўлишди. Бир сўз билан айтганда Маҳмуд ака ўзидан тиниб-тинчиганлардан.

Яқинда — байрам арафасида Маҳмуджон ака Ғофуров пойтахтдаги 2-махсус болалар уйида бўлди. Бу ерда тарбияланаётган юз нафар болага ўз ҳисобидан шахсий совғалар топширди.

— Авваллари халқимизда ажойиб удум бўларди. Кейинчалик сал бўлмаса унутилаёзди. У ҳам бўлса, улуғ айём кунларида иқтисодий жиҳатдан камқувват бўлган оилаларга ўзига тўқ одамлар ёрдам беришарди. Етим-есирларни, касалларни ва қаровсиз қолган кексаларни йўқлашарди. Хайриятки, қайта қуриш шарофати туфайли ўзбек халқининг бу удумлари аста-секин тикланаяпти,— дейди Акмал Икромов ноҳиясидаги Журжоний маҳалласида истиқомат қилувчи саховатли қалб эгаси Маҳмуд ака Ғофуров.

Раҳмат, Маҳмуд ака! Сизга ўхшаган очиқкўнгил, саховатли қалблар ҳамиша бор бўлишсин.

Қутлаймиз!

Рўзнома—35 ёшда

«Ҳар бир ўхшатишда нуқсон бор», дейдилар. Шуни эътироф этган ҳолда биз «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» рўзномасини ўзбек халқининг содиқ фарзандига қиёс этсак, унча катта иштибоҳ бўлмас. Зеро, бугун навқирон 35 ёшини муборакбод этаётган бу рўзнома оғир лаҳзаларда халқимизнинг кунига яради. Ёлғон ҳақиқат тўнини кийиб олган, зиёнинг йўли тўсилган йилларда рост сўзни имкон қадар айтолган, қадим ўтмишимиз бағрида авлодлар ғурурини уйғотувчи, шуурини тиниқлаштирувчи улкан хуршид зиёси мавжудлигини баҳоли қудрат аён этолган рўзнома ҳам шу эди. Бу азамат рўзноманинг елкаси таваллуд онларидан бошлаб доимо нафақат миллий адабиётимиз, санъатимиз, балки онажон халқимиз тақдири, келажаги оғир муаммоларни кўтариш билан банд бўлди.

Албатта, айни мураккаб кунларда унинг ташвиши ҳар галгидан зиёда. Қалам аҳлига қарийб фойдасиз бўлган рўзнома нархининг оширилиши уни талай муштарийлардан ажралиш хавфи билан юзма-юз этди. Бироқ, рўзноманинг асл, зийрак муштарийлари ундан ҳеч қачон айру тушмасликларини исбот этдилар. Айни пайтда у 300 мингга яқин нусхада миллатдошларимиз хонадонларига зиё таратмоқда.

Таваллуд айёмлари муносабати билан биз рўзномамиз жамоаси номидан севимли «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» қалам аҳлини чин юракдан муборакбод этамиз.

СУРАТДА: «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» рўзномаси жонкуярлари.

С. МАҲКАМОВ сурати.

Агар эҳтиёт бўлмасангиз

— Бу йил қиш бўлмайдиганга ўхшайди.

— Қор ҳам ёға қолмади.

— Совуқ бўлмаса касаллик кўпайиб кетади.

Бундан икки ҳафта, уч ҳафта илгари одамлар орасида мана шундай сўзларни тез-тез эшитиш мумкин эди. Ҳозирчи, табиат дейишгани шуда. Ҳаммаёқ қор, изғирин юзни чимчилайди.

Шуни ҳам айтиш кераккки, янги 1991 йил ҳамма оила учун ҳам бахт олиб келмади. Жумҳуриятимизнинг кўпгина вилоят ва ноҳияларида ёнғин ҳодисалари содир бўлди. Бу асосан ёқилғи газидан тўғри фойдалана билмасликнинг оқибатидир.

— Янги йил байрами кунида, — дейди жумҳурият ички ишлар вазирлигининг ёнғиндан муҳофаза қилиш бошқармаси бошлиғи вазифасини бажарувчи Евгений Николаевич Новиков. — Жумҳуриятимизда 36 та ёнғин қайд этилди. Ана шу ёнғинлар оқибатида беш киши бевақт оламдан кўз юмди. Шу боисдан ҳам аҳоли газдан фойдаланишни пухта ўзлаштириши лозим.

Аёз авжига чиқмоқда. Кунлар тобора совияпти. Шундай экан, жамоа жойларидаги ва шахсий уйлардаги иситиш жиҳозларидан эҳтиёткорлик билан фойдаланайлик. Шундагина оз бўлсада ёнғиннинг олдини олган бўламиз.

«Оловуддиннинг сеҳрли чироғи»

Тошкент Давлат цирки билан Москва Давлат цирки ўзаро ҳамкорликда намойиш этаётган янги томошалар ана шундай номланади. Айни кунларда пойтахтдаги цирк бағри мактаб ўқувчилари билан ҳар қачонгидан ҳам гавжум бўлаётир. Деярлик ҳар куни 30 мингга яқин болакайлар цирк санъати усталарининг қизиқарли чиқишларидан беҳад мамнун бўлмоқдалар. Программада акробатлар, дорбозлар, гимнастикачилар билан биргаликда турли хил ўргатилган ҳайвонлар чиқиши ҳам намойиш этилмоқда.

1990 йилнинг 22 декабридан бошланган «Оловуддиннинг сеҳрли чироғи» 13 январга қадар давом этади. Сўнгра эса Тошкент Давлат цирки жамоаси Ҳиндистон сафарига тайёргарлик кўра бошлайди.

Қутлаймиз!

Ўн мингинчи учрашув

Азиз ҳамкасблар!

Сизларни пойтахт вилояти меҳнаткашларининг севимли рўзномаси, кунни тунга улаб қилган меҳнатингиз маҳсули — «Тошкент ҳақиқати»нинг 10 мингинчи сони чиққанлиги билан қизғин қутлаймиз!

Ишончимиз комилки, рўзнома келгусида ҳам том маънода ҳақиқат жарчиси, ўзбек халқининг фаровонлиги ва бахт-саодати йўлида фидойи курашчи бўлиб қолади.

Ҳар бирингизга ижодий камолот, оилавий тотувлик ва тўкинлик тилаб

«ЁШ ЛЕНИНЧИ»ЛАР.

СУРАТДА: «Тошкент ҳақиқати» жонкуярлари рўзноманинг навбатдаги сонини муҳокама қилишмоқда.

А. ТЎРАЕВ сурати.

Ёшлар ва иқтисод

Ҳамкорлик туфайли

Конимех ноҳияси комсомол қўмитаси бюросининг қарори билан 1988 йилда Ёшлар маркази тузилган эди. Унга ноҳия комсомолларининг собиқ сардори Мирпўлат Шукуров бошчилик қилиб келмоқда.

«Қайта қуриш» деб номланган бу ёшлар маркази ишсиз ёшларни ишга жойлаштириш, янги иш жойлари ташкил этиб, шу орқали халққа намунали хизмат кўрсатиш бўйича амалий тадбирларни амалга оширaётир. Дастлабки йили марказ бўйича 19 минг сўмлик ҳар хил хизмат кўрсатилиб, 3,5 минг сўм соф фойда олинди. Келгуси режалар янада катта.

Ўтган йилнинг бошида ноҳияда Воронеж шаҳрининг «Работница» тикув ишлаб чиқариш бирлашмаси билан келишилган ҳолда унинг филиали иш бошлади. Бунинг учун ёшлар маркази ноҳиядаги 13-ҳунар-техника билим юртининг устахонасини ижарага олишди. Воронеждан 40 дона тикув машинаси, 6 дона дазмолловчи стол, 3 та резервдаги дастгоҳ, 3 та прессловчи дастгоҳ олиб келиниб, 140 нафар ишсиз ёшлар шу ерга ишга тортилди. Улар 3 та бригадага бирлашиб, икки сменада иш олиб боришмоқда. Ишчиларнинг 120 нафарини тикувчилар ташкил этиб, Воронеждан келган мутахассислар ёрдамида касб сирларини моҳирона ўзлаштиришмоқда. Ҳар бир бригада ишчи хизматчилари 4 кун ишлашиб, 3 кун дам олишади. Шу ернинг ўзида овқатланиш учун ошхона масаласи муаммо бўлиб турибди. Ёшлар маркази бу ишни йўлга қўйишини ҳам режалаштириб қўйган. Шунингдек, ушбу филиалнинг цехларини ноҳия марказининг ўзида ҳамда ССЖИ 50 йиллиги номли давлат хўжалигининг маркази — Шўркўл аҳоли пунктида очиш ҳам режалаштирилган.

— Филиал цехларига моллар 32-34 ўлчамларда бичилган ҳолда «Работница» фирмасидан келади, — дейди ёшлар маркази раҳбари Мирпўлат Шукуров. — Мактаб ёшидаги болаларга аталган бу шимлик материалларни биз 3 сўм 60 тийиндан олиб, тикилгач, 7 сўм 40 тийиндан Воронежга сотамиз. Ҳар бир шимдан 3 сўм 80 тийиндан бизга қолади. Ҳар ойда ҳозирча 1,5 минг донага яқин ва ундан ошириб маҳсулот топшириб, буюртмани бажармоқдамиз...

Воронежликлар олис масофани ҳисобга олиб, ёрдам қўлини чўзиб туришибди. 7 мутахассис ишчи дастлаб дастгоҳларни монтаж қилиб кетишгач, икки технолог, кейинчалик 3 нафар ишлаб чиқариш усталари келиб, тикиш сирларини ўргатиб туришибди. Уларнинг беғараз, дўстона кўмаги натижасида бу ерда 10 га яқин миллатнинг хотин-қиз вакиллари меҳнат билан банд бўлиб, бир оиланинг фарзандларидек ишлашмоқда. Ойлик маошлари ҳам 100-120 сўмдан 170-180 сўмга қадар етмоқда.

Бундай дўстлик, ҳамкорликдан конимехликлар мамнун.

А. РАҲМОНОВ,
ССЖИ Журналистлар уюшмаси аъзоси.

Балиқчи ноҳияси матлубот жамиятига қарашли тайёрлов корхонасида асал қадоқлаш цехи ишлаб турибди. Бу ерда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар нафақат жумҳуриятимиз, балки, хорижнинг Бельгия, Япония, Польша сингари мамлакатларига юборилмоқда.

СУРАТДА: цех илғор ишчиси Машҳурахон Йўлдошева.

Сурат муаллифи: Ж. БОБОРАҲМАТ.

УМИД ЮЛДУЗИ

(МУШТАРИЙЛАР ХАТЛАРИНИ ЎҚИБ)

АССАЛОМ, АЗИЗ МУШТАРИЙ! Мана сиз билан бирга эзгу ният ва катта умид билан Янги йилга қадам қўйдик. Босиб ўтилган йўлга якун ясаш ва истиқбол уфқларига нигоҳ солиш азалий анъана. Биз хайрлашган йилда мамлакатимиз, шу жумладан, жумҳуриятимиз ҳаётида ҳам ижобий, ҳам салбий воқеалар етарли бўлди. Ҳаётимиз кўзгуси сифатида уларнинг кўпчилиги рўзномамиз саҳифаларида озми-кўпми ўз аксини топди. Сиз билан бевосита ва билвосита мулоқотлар, йўллаган мактубларингиз, жумҳуриятимиз ёшларини тўлқинлантираётган муаммолар, долзарб мавзуларда кўпдан-кўп материаллар ёритилишига туртки — омил бўлгани аён. Бунинг учун яна бир бор сизга сидқидилдан миннатдорчилигимизни изҳор этамиз. Ўйлаймизки, янги йилда ҳам сиз муштарийлар фаол қатнашасиз, рўзномамизга янги-янги мавзуларни тавсия этасиз.

Сарҳисоб. Мана шу бир сўз замирида ёритилган материаллар, мактублар билан бир қаторда чоп этилмаган, жавоби қўлингизга етиб бормаган хатлар тақдири ҳам ётади. Бўлимнинг ижодий папкасида сўнгги пайтларда сиз муштарийлардан олинган турли мавзулардаги хат-хабарлар, саволлар, рўзномамиз ва марказий рўзномаларда ёритилган материалларга муносабат билдирилган бир даста мактуб. Уларнинг ҳаммасини батафсил таҳлил этиш ва кўчирмалар келтириб ўтиш мушкул. Шундан хатларнинг мавзусини туркумларга ажратиб, уларнинг муаллифларини санаб ўтсак, муштарийларимиз ранжимайди, деб умид қиламиз.

Иттифоқ шартномаси лойиҳаси муҳокамаси фақат жумҳуриятлар раҳбарлари, депутатларнинг диққат марказида бўлиб қолмай, ҳар бир фуқарони ҳам тўлқинлантираётганлиги тушунарли, албатта. Чунки янги Иттифоқ шартномасининг ҳар бир боби ва моддаси жумҳуриятлар мустақиллиги, истиқболи қандай бўлишини белгилаб берувчи ҳужжат. Бухоро Давлат муаллимлар олий билимгоҳи сиёсий тарих кафедраси доценти **Равшан Эшонқулов**нинг мақоласи ана шу мавзуга бағишланган. Унда лойиҳанинг ҳар бир боби ва лойиҳаси чуқур таҳлил этилиб, уларга аниқ таклифлар ҳамда мулоҳазалар билдирилган.

Тошкент политехника олий билимгоҳи автоматик бошқарув системаси куллиётининг 20 талабаси имзо қўйган мактуб ҳам мана шу мавзуда. Унда Иттифоқ марказининг ваколати ғоят катта эканлиги таъкидланган. Жумҳуриятлар ўз ҳудудларидаги табиий бойликларга ва корхоналарга тўла эгалик қилишлари кераклиги кўрсатилиб, аниқ таклифлар билдирилган.

Шу мавзуда ёзилган хатлар оз эмас. Мактубларнинг иккинчи бир гуруҳи ССЖИ ва Ўзбекистон ССЖ халқ депутатлари фаолиятига, уларга мурожаат тариқасида йўлланган хатлар. Бунга Тошкент шаҳридан **Абдулла Ваҳоб ўғли**, Андижон ноҳиясидан **Мамат Акбаров** ва бошқа ўнлаб муштарийларнинг мактубларини кўрсатиб ўтиш мумкин.

«Акс-садо» ойнасўзи ҳар бир муштарийимизга таниш. Рўзномамизда босилган материаллар юзасидан фикр-мулоҳазалар ана шу ойнасўз остида изчил бериб борилмоқда. Фақат шугина эмас, жумладан, Қарши Давлат муаллимлар олий билимгоҳи фалсафа кафедрасининг катта ўқитувчиси **Музаффар Ражабов** марказий «Труд» рўзномасида 1990 йил 30 октябрь сонида муаллиф В. Васильевнинг «Жонажон остонадан бошланган йўл» сарлавҳали, Наманган вилояти Поп ноҳиясидан **Ҳайитбой Эргашев** «Литературная газета» рўзномасида ўтган йил 3 октябрь сонида муаллиф Игорь Роговнинг «Беш дақиқасиз қочоқлармми?» сарлавҳали мақолаларида жумҳуриятимиздан рус тилида сўзлашувчиларнинг кўчиб кетиши нотўғри талқин қилинганлигига ўз муносабатларини аниқ мисоллар асосида кўрсатиб беришга ҳаракат қилганлар. Агар муштарийлар ўз мактубларини ўша марказий рўзномаларга йўллаганларида айни муддао бўлар эди, албатта.

Муштарийларимиздан Бухоро шаҳридан **Н. Қурбонов**, Навбаҳор ноҳиясидан **Г. Нарзиева**, Фарғона вилояти Ёзёвон ноҳиясидан **Х. Юсупов**, Андижон вилояти Балиқчи ноҳиясидан **Т. Боймирзаев**, Қашқадарё вилояти Ульянов ноҳиясидан **Ш. Аминов**, Самарқанд шаҳри Сиёб ноҳиясидан **И. Неъматов**, Хатирчи ноҳиясидан **У. Асқарова**, Ғузор ноҳиясидан **Мурод Жўра ўғли** ва бошқалар рўзномамизда, жумҳуриятимиздаги бошқа рўзномаларда чоп этилган мақолалар, радио эшиттиришлар ва ойнаи жаҳон кўрсатувлари юзасидан ўз фикр-мулоҳазаларини билдирганлар.

Мактубларнинг сўнгги туркуми — бу турли мавзулардаги саволлар, хат-хабарлар, зиёратгоҳлар, ислом динига муносабат масалаларидир. Жумладан, шу масалалар юзасидан Андижон вилояти Советобод шаҳридан **Г. Қодирова**, Тошкент шаҳридан **А. Мақсумов**, **О. Қаршиева**, Жиззах вилояти Зарбдор ноҳиясидан **М. Раззоқов**, Қашқадарё вилояти Деҳқонобод ноҳиясидан **А. Жабборов**, Бухоро вилояти Свердлов ноҳиясидан **Г. Фозилова**, Сурхондарё вилояти Гагарин ноҳиясидан **Р. Худойбердиева**, Қумқўрғон ноҳиясидан **Н. Турсунов**, ТошДД толиби **Р. Комилов**, Андижон шаҳридан **М. Боймирзаева**, Қўқон шаҳридан **О. Мирзаев**, Самарқанд вилояти Пайариқ ноҳиясидан **Ф. Ражабов**, Фарғона вилояти Қува ноҳиясидан **Ҳ. Эгамшукурова** ва бошқа ўртоқлар хат йўллашган.

Андижон вилояти Москва ноҳиясининг «Янги ҳаёт» рўзномаси ходимлари хайрли ишга қўл уришган. Таҳририят ходими Юсуфбек Усмонов ташаббуси билан ноҳия комсомол қўмитаси билан ҳамкорликда ойда бир маротаба «Шаҳрихон ёшлари» деб номланган махсус саҳифа чиқарилмоқда. Бу ҳақда **М. Ғозиев** хабар йўллаган.

«Яқинда Чимкент вилоятида турувчи ўзбеклар бир қувончли воқеа гувоҳи бўлдилар, — деб ёзади Туркистон ноҳиясидан ўқитувчи **Қалихон Алтеков**. — Вилоят «Жанубий Қозоғистон» рўзномасининг учинчи саҳифаси «Дўстлик» умумий сарлавҳаси остида ўзбек тилида материаллар чоп этиладиган бўлди. Ҳа, бу дўстликни мустаҳкамлашга хизмат қилади».

Андижон вилояти Жалолқудуқ ноҳиясидан **И. Мирҳалилов**, Риштон ноҳиясидан **Р. Ғозиев**, Самарқанд вилояти Пайариқ ноҳиясидан **М. Назаров**, Урганч шаҳридан **К. Нуржонов**, Бухоро вилояти Вобкент ноҳиясидан **М. Олимов**, Олот ноҳиясидан **О. Воҳидов**, Ленинобод вилояти Мастчоҳ ноҳиясидан **Э. Шамсиев**, Фарғона вилояти Ёзёвон ноҳиясидан **Н. Ҳайдаров** ва бошқа муштарийларимиз ҳам турли мавзуларда хат-хабарлар йўллашган. Биз уларга янги йилда янгидан-янги муваффақиятлар, омад тилаймиз ва деймиз: ҳамиша саломат бўлинг, умид юлдузингиз ёркин порласин, ўз фикр-мулоҳазаларингиз битилган мактубларингизга муштоқмиз.

ЁШЛАР СИЁСАТИ БЎЛИМИ.

ИБРАТЛИ ТАДБИР

Пойтахтнинг Чилонзор ноҳиясидаги «Баҳор» қаҳвахонасида ноҳия халқ таълими бўлими ва комсомол қўмитаси ташаббуси билан антика тадбир бўлиб ўтди. Бунда Чилонзор ноҳиясидаги 33 та мактаб комсомол уюшмалари фаоллари қатнашдилар.

— Ушбу тадбирни ўтказишимиздан мақсад кашшофлар билан комсомолнинг ўртасидаги алоқани мустаҳкамлашдир. Шу пайтгача биз бу нарсага эътибор бермай келдик. Аксарият жойларда кашшофлар ўз йўлида, комсомол ҳам ўз билганича фаолият кўрсатади. Ҳолбуки уларни бирлаштириб ибратли ишлар қилиш мумкин. Ушбу кечага йиғилган ёшларга ҳам бу кайфиятни юқтира олдик деб ўйлайман.

Ноҳия комсомол қўмитаси бўлим мудири Анвар Шароповнинг гапларида жон бор. Ўша куни бўлган учрашувда ҳам биз буни яққол ҳис эта олдик. Кечада турли хил конкурслар, беллашувлар ўтказилди. Лотерея ўйналди. Ўқувчи қизлар эса бу тадбирга атаб ширинликлар тайёрлаб келишди. Ушбу тадбирдан кейин ажабмаски, кашшофлар билан комсомоллар ҳамкорлиги мустаҳкамланса. Энг муҳими, бу кеча йиғилганларда катта таассурот қолдирди.

Нилуфар УМИРЗОҚОВА,
Пойтахтдаги 202-мактаб ўқувчиси.

XX АСР КУНДАЛИГИ

МУЗ КЎЧИШИ ТУГАЯПТИМИ?

Мамлакатимиз тарихида ҳокимиятни Никита Сергеевич Хрушчев бошқарган йилларни «илиқлик» ёки «муз кўчиш даври» деб аташади. 1989-1990 йиллардаги «социалистик лагерь» деб аталувчи дунёда бўлган кескин ва ҳеч бир муболағасиз айтиш мумкин оламшумул воқеалар ҳам назаримда ана шундай муз кўчиши бўлди. Бироқ ўша дунёнинг икки «ороли»да — Албания ва Кубада деярли ҳеч қандай янгилик бўлиши кутилмаётгандек эди. Буни тасдиқлагандек телеграф агентликлари мунтазам Тирана ва Гаванадан ССЖИ, Чехословакия, Венгрия, Польша, Руминия, собиқ ОДЖда амалга оширилган инқилобий ўзгартишларни қораловчи хабарлар келтиришарди.

Фақат кейинги беш-олти ой мобайнидагина турли-туман хабарларда кунда бўлмасада ҳар ҳолда кўпроқ «Албания», «Тирана» деган номлар учрай бошлади. Илгари кўпчилик ёшлар бу номларни эшитишмаганди ҳам, десак муболаға бўлмас. Негаки Албания дунёдаги энг «ёпиқ» мамлакат эди. Сталинизм бу ерда шу қадар чуқур илдиз отгандики, ҳар қадамда унинг ҳайкалларига ва ғояларига сажда қилишарди. Албанияни ҳеч ким унча бунчага ҳисобга олмасада, мамлакат раҳбарияти ҳам бутун дунёни тан олишни истамасди. Шу боис бу ерда ўзига хос «социализм моделига» асосланиб кун кечиришарди — бошқа давлат билан борди-келди қилишга интилишмасди. Ҳатто халқаро анжуманларда ҳам Албания вакили бирор муҳим масала юзасидан сўзга чиқиб, эътиборга лойиқ фикр билдирганини сира эслолмайман. Қисқаси Албания мустаҳкам темир ниқобга ўралганди.

Аммо эркинлик ва адолатли турмушга бўлган интилиш шу қадар кучлики, уни ҳеч нарса тўхтата олмайди. Буни яна Албания мисолида кўриш мумкин. Ўтган йилнинг охирида мамлакатда Сталинга қўйилган ҳайкаллар йўқотилаётганлиги, меҳнаткашларнинг турмуш шароитларидан норозилиги кучайиб бораётганлиги тўғрисида дастлабки хабарлар келганди. Куни кеча эса яна бир хабар келди: грек миллатига мансуб кишилар ҳеч бир рухсатсиз чегарани бузиб Грецияга қочиб ўтишмоқда.

Ҳукумат буни қоралаган. Лекин хабарда грекларнинг нима учун шундай қилишга мажбур бўлганликлари изоҳланмаган, сабаблари очиб берилмаган. Аммо аниқ айтиш мумкин: турмуши яхши бўлган кишилар ҳаётларини хавф остига қўйиб ҳеч қачон яшаб турган жойларини тарк этмайдилар.

«Ғарбий ярим шарда социализм маёғи» бўлиб қолаётган Кубада инқилобнинг 32 йиллиги нишонланди. Аммо бу сафар байрам аввалгидек тантанали ва шод-хуррамлик билан, ҳеч бир ташвишсиз нишонланди, десак тўғри бўлмас. Негаки Куба ҳам инқилобдан кейинги тарихида ўз бошидан энг оғир кунлардан бирини кечирмоқда. Буни мамлакат раҳбарияти «Алоҳида давр» деб атамоқда. Боиси яқин-яқингача Шўролар Иттифоқи Кубани иқтисодий, ҳарбий ва сиёсий жиҳатдан тўла-тўкис қўллаб-қувватлаётганди. Бироқ кейинги йилларда ўзингизга маълумки ССЖИда вазият кескин ўзгарди, мамлакатимиз оғир иқтисодий инқирозга учради. Миллатлараро низолар, эски бошқарув органларининг ҳалигача буткул тугатилмагани, янги бошқарув органларининг эса ҳали ўз вазифасини уддалай олмаётгани шубҳасиз унинг ташқи алоқаларига, шу жумладан Гавана билан бўлган муносабатларига ҳам таъсир этмай қолмади. Кубага илгари сув текин нархда оқиб келган шўро хом ашёси қисқарди ва нархи ҳам ошди. Шарқий Овруподаги собиқ социалистик давлатлардан олинаётган ёрдам ҳам кескин камайди. Бу ўз навбатида Кубада мавжуд иқтисодий муаммоларни янада чуқурлаштирди. Ҳукуматнинг ҳозирги кундаги энг катта ташвиши — бу аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш масаласидир.

Гарчи Фидель Кастро бошлиқ раҳбарият Шўролар Иттифоқи ва Шарқий Овруподаги ўзгаришларни кескин танқид қилаётган бўлсада, ўзлари ҳам замонанинг зайлига боқишга мажбур бўлишмоқда. Жумладан комфирқанинг ташкилий тузилиши анчайин соддалаштирилиб, аппарат ходимларининг тенг ярми қисқартирилмоқда. Сайлов системаси ҳам илгаригига қараганда анча демократик тус олди. Раҳбарият шунингдек маҳаллий идора органларини жонлантиришга ҳам катта умид боғламоқда. Айни пайтда ҳукумат вазият янада кескинлашиши мумкинлигини ҳам очиқ-ойдин айтяпти.

Хуллас собиқ «социализм дунёси»нинг бу икки оролида бўлаётган ўзгаришлар бир қадар ташвишли ва оғир бўлиб туюлсада умидбахшдир. Зеро, бу социализм ниқоби остига яширинган унитар давлатларнинг барҳам топишини тезлаштиради. Инсон учун эса энг муҳими яшаётган тузуми ва системаси қандай аталишидан қатъи назар эркин бўлиш, адолатли турмуш кечиришдир.

Иордан дарёсининг ғарбий қирғоғи ва Ғазо сектори Исроил ҳукумати томонидан «ёпиқ ҳарбий зона» деб эълон қилинди. Энди эса яна қўшимча равишда Наблус, Ал Ҳалил, Рамоллоҳ, Тулкарм сингари йирик шаҳарларда комендант соати жорий этилди. Фаластинликлар ўзлари яшаётган жойлардан четга чиқишлари мутлақо мумкин эмас. Босқинчи ҳокимият 260 мактабни тўрт кунга ёпиб қўйди. Музофотга қўшимча ҳарбий куч ташланди.

СУРАТДА: Исроил аскари махсус мослама ёрдамида фаластинлик ёшларни текшираётир.

Рейтер—ТАСС сурати.

ВАЗИЯТ КЕСКИНЛАШМОҚДА

Сомалидаги вазият тобора кескинлашмоқда. Қўзғолончилар Магадишодаги тайёрагоҳни эгаллаб турган ҳукумат қўшинларини тобора сиқувга олишяпти. Воқеалар ривожи бу можаронинг фуқаролар урушига айланиб кетиши мумкинлигини кўрсатмоқда. Бундан хавфсираган 10 минг сомалиликлар қўшни Эфиопияга қочиб ўтишган.

Сомали президенти Муҳаммад Сиад Барре қўзғолончиларга мурожаат этиб ўт очишни тўхтатишга чақирди. Мамлакат бош вазири Муҳаммад Ҳавадле Мадар ўт очишни тўхтатишгина музокараларга ва муаммоларни ҳал этишга олиб келиши мумкин, деди. Ҳозирча бу даъватлар кутилган натижа бергани йўқ.

ССЖИ Ташқи ишлар вазирлиги вакилининг хабар беришича Сомалида 39 шўро фуқароси бўлиб, ҳаммалари соғ-саломат. Уларнинг хавфсизлигини таъминлаш ва олиб чиқиб кетиш учун барча чоралар кўрилмоқда.

ХАБАРЛАРДА ОЛАМ НАФАСИ

● БОҒДОДДА Ироқ президенти Саддам Ҳусайн мамлакат миллий кенгаши (парламенти) таклифига биноан меҳмон бўлиб турган ССЖИ Олий Кенгашининг байналмилал жангчилар ишлари бўйича Қўмита аъзоларини қабул қилди.

● ЧОРШАНБА куни биринчи марта Саддам Ҳусайн тузумига қарши ишлаётган радиостанция борлиги аниқланди. У ўз эшиттиришларини араб тилида олиб бормоқда ва тузумни ағдаришга даъват этяпти.

● ВЕНЕСУЭЛА Суринамда ҳарбий тўнтариш амалга оширилиши муносабати билан ушбу мамлакат билан дипломатик алоқаларни узди.

● РУМИНИЯДА яшовчи ҳар бир фуқаро бундан буён хориж паспортини олиш учун тенг ҳуқуққа эга. Бунинг учун уларни аввалгидек текшириб кўриш ҳам бўлмайди.

● КЕЙИНГИ уч йилда Жанубий Корея иқтисодиётида улкан ютуқларга эришганди. 1991 йилга эса 5 миллиард долларлик камомад билан ўтди.

● КУЧЛИ жала қуйиши оқибатида Мексиканинг Синалоа штатида сув тошқини юз берди. 20 минг одам бошпанасиз қолди.

● ПЕРУДА янги пул бирлиги — янги сол чиқариладиган бўлди. Мамлакат парламенти қабул қилган қонун лойиҳасига президент Альберто Фухимори имзо чекса у кучга киради.

● ВЕНГРИЯДА нарх-наво кескин ошди. Январнинг биринчи кунлариdaёқ оқ нон нархи 30, сут нархи 20, консервалар нархи эса 15-20 фоизга кўтарилди.

● САЛЬВАДОРДА Фарабундо Марти номидаги миллий озодлик фронти жангчилари АҚШнинг уч фуқароси бошқариб бораётган вертолётни уриб туширишган. Учувчилар ҳалок бўлишди.

(«XX аср кундалиги» марказий матбуот материаллари асосида тайёрланди).

РАНГ-БАРАНГ ОЛАМ

ШИФОКОРЛАР ХАТОСИ

✦ БУНДАН саксон йил муқаддам шифокорлар комиссияси италиялик Акилло Абулу исмли йигитни «юраги носоғлом» деб, ҳарбий хизматдан озод қилишганди. Ҳозирда Акило бобо бир юз бир ёшга тўлган, лекин у ўз ҳаётида бирор марта юрагидан нолиб, шифокорларга мурожаат қилмаган.

«ТУРМУШ ЎРТОҒИМНИ ТОПМАДИНГИЗМИ!»

✦ ЯҚИНДА венгриялик бир аёл Будапештдаги марказий топилмалар бюросига юқоридаги савол билан мурожаат қилди. Бюро ходимлари бу нарсага ҳеч ажабланишмади, чунки бу ерга ҳар куни турли одамлар кишининг фикрига келмаган саволлар билан мурожаат қилиб туришади. Бюрога топиб олинган жуда хилма-хил нарсалар топширилади. Минг афсуски, йўқолган эр бу ерда йўқ эди.

Бюро раҳбарларидан бири Йожеф Бененинг тасдиқлашича, венгерлар ўз буюмларини кўпроқ универмаг ва таксиларда унутишаркан. Лекин, баъзан кўчаларда ҳам қимматбаҳо нарсалар унутиб қолдириларкан. Яқинда бир йигит Будапешт майдонларидан биридан топиб олган, нархи оз эмас, кўп эмас, бир неча юз минг форинт бўлган сўнгги моделдаги видеокамерани олиб келди. Топилмалар марказий бюроси пештахталаридан — электр пайвандлаш асбобларини, «Наполеон» коньягини, болалар аравачаларини ва бошқа нарсаларни кўриш мумкин. Мабодо, буюмнинг эгаси уч ой давомида ўз нарсасини олиб кетмаса, унда буюм топиб олган кишига берилади.

ЯНГИ МЕТРО

✦ ПАРИЖ шаҳри аҳолиси ва меҳмонлари 1995 йилда автоматик метрога эга бўлишади. Унинг ихтирочилари транспортнинг бу янги турини — «Метеор» деб аташди. «Метеор» поездлари машинистсиз ҳаракат қилади, у марказий пультдан бошқарилади. Франциядаги энг катта «Матра» компанияси 800 миллион франкка яқин бўлган бу лойиҳани амалга оширишни ва пул билан таъминлашни ўз зиммасига олди.

РАНГ-БАРАНГ ОЛАМ

Орол дарди — олам дарди

Пирмат Шермуҳамедов

Гапнинг ростига кўчсак...

1989 йил. Оролбўйи... Мўйноқ. Сентябрь ойининг бошлари... Дайди шамол туз аралаш қум бўрони билан ўйнашади, гир айланади, чийиллайди, увиллайди, осмони фалакка кўтарилади, ҳоли кетиб чарчайди, «боши» айланиб, Орол денгизи тоон йўл олади. Денгизнинг зўр-базўр кўзлари «очилади», лаблари қимирлайди, нимадир демоқчи бўлади, киприкларидан ёш қалқийди. Уни кўрган қум бўрони яна жазавага тушади, денгиз устидан кулмоқчи бўлади. Лекин ўлим билан олишаётган уммоннинг наъраси, ғазаби, важоҳати бўроннинг қаҳри, ғазабини синдиради.

Бу манзарани диққат ва ҳаяжон билан кузатиб турган Мичиган дорулфунуни профессори Филип Миклиннинг кўзлари ёшланади.

— Умрим бино бўлиб, бундай нохушликни биринчи бор кўришим, — дейди маъюс бир ҳолатда профессор. — Наҳотки, бутун бир денгиз ўлиб кетаётган бўлса-ю, жўяли иш қилинмаса? Ишонгиси келмайди кишининг. Гуноҳ иш қилиб қўйган мансабдор шахслар жавоб беришлари керак бунинг учун.

— Ишонинг, профессор, — дейман мен унга қараб, — ҳали улардан биронтаси ҳам ҳақиқий жазоларини олганларича йўқ.

Миклин менга ғалати тикилиб қарайди.

— Ишонмайман.

— На чора, бу бўлган гап.

— Шу ҳақиқатни унутманг-ки, — дейди профессор ғазаб билан, — Орол тирилмаса, асл ҳолига қайтмаса, халқ тузумга ишонмай қўяди.

Яна қайта эса бошлаган шамол Филип Миклиннинг сўзларини олис-олисларга олиб кетди.

Ўз қирғоқларини қайғу ва алам билан ташлаб кетаётган денгизга тикилиб қарайман. Оппоқ қор сингари туз қоплаган ерлар, шохлари қуриб қолган юлғинлар, ер бағрига қапишиб олган қорабироқлар, оқбошлар, янтоқлар, қум тепаликлари, чанг-тўзон қаърига кўмилиб қолган кемалар кўзга ташланади. Аллақандай бир қуш қаерга қўнишини билмай ҳавода гир айланади.

— Бир пайтлар биздаги Юқори кўл ҳам Оролнинг ҳолига тушиб қолган эди. Биз кўлларимизни асраб қола олдик. Оролни ҳам, ҳув анови ўз уясини йўқотиб қўйган қушни ҳам асраб қолиш мумкин.

Тўлапберган Қайипберганов қизиқ бир ҳикояни айтиб берди.

— Синглим мактабда ўқитувчи бўлиб ишлайди. Бир куни у Орол денгизи мавзуида ўз ўқувчилари билан савол-жавоб соати ўтказибди. Ўқувчилардан бири Оролни сув билан тўлдиришнинг осон йўли борми, дея сўраганида, синглим «агар ҳар биримиз денгизга бир пақирдан сув қуйганимизда Орол аллақачон тўлиб тошган бўлар эди» дебди.

Танаффус бўлибди. Бир зумда ўқувчилар уй-уйларига тарқалиб кетишибди ва орадан кўп ўтмай, улар бирин-кетин ичи сув билан тўла пақирларни кўтариб келишаверибдилар.

— Бу сувларни қачон Орол денгизига олиб бориб қуямиз, — дея чувиллашибди болалар.

— Сизлар уйларингизга кетаверинглар, биз ўзларимиз ҳал қиламиз бу масалани, — дея ялиниб гапирибди синглим.

Ўқувчилар синглимнинг сўзларига ишонишмабди. Ўзимиз Орол бўйига борамиз, ўзимиз уни сув билан тўлдирамиз, дейишибди.

Сирли харита

1988 йилнинг ноябрь ойи... Москва. ССЖИ Ёзувчилар уюшмасининг маъмурий биноси. А. А. Фадеев номидаги Адабиётчилар уйи. Орол кунларининг расмий очилиш маросими. Таниқли қозоқ шоири Мухтор Шаханов сўзга чиқади ва залда ўтирганларга аллақандай нотаниш харитани кўрсатади. Мен ҳам ўша харитага тикилиб қарайман.

Маълум бўлишича, олтмишинчи йилларнинг бошларида тузилган бу харитада Орол денгизи ўрнига шоли экиш режалаштирилган экан.

Ўз-ўзидан табиий савол туғилади: кимлар тузган сирли харитани? ССЖИ Мелиорация ва Сув хўжалиги вазирлигими? Балки ССЖИ Фанлари академиясининг жуғрофия олий билимгоҳи тузгандир бу харитани. Номаълум. Лекин бир нарса аниқ. Оролнинг ўлими режалар асосида рўй бераётган экан.

Минг афсуски, Орол денгизининг тақдири ҳали ҳам унинг душманлари қўлида. Мен бу фикрни шунчаки айтаётганим йўқ. Ҳа, ишонаверинг. Менинг сўзларим самимийлигига. Гап шундаки, ҳали ҳам Сув хўжалиги вазирлиги ва кўпгина илмий тадқиқот олий билимгоҳининг раҳбарлари Оролнинг «тирилиши»ни чўпчак деб билади.

«Новий мир» ойномасининг 1990 йил бешинчи сонида таниқли публицист А. Селюниннинг Орол муаммоларини таҳлил этувчи мақоласи эълон қилинди. Мақолада олтмишинчи йиллар Орол учун кафан бичиб, унинг жаназасини ўқиган айрим одамларнинг исми-шарифлари тилга олинган. Уларнинг номларини билиб қўйиш ҳар бир киши учун ҳам фарз, ҳам қарздир.

«Оролнинг кафанини бичганлар: лойиҳанинг бош муҳандиси Г. М. Дегтяров, «Средазгипроводхлопок» олий билимгоҳининг бўлим бошлиғи Л. В. Эпштейн, Ўзбекистон ССЖ Сув хўжалиги Давлат Қўмитаси раисининг ўринбосари К. А. Ракитин, ССЖИ Сув хўжалиги вазирлиги бош техника бошлиғи Л. С. Литвак».

Улар ўз ихтиёрлари биланми ёки махсус идораларнинг топшириғи биланми, бундан қатъи назар, оғир жиноий ишга қўл урганлар.

Кўпгина мутасадди идораларнинг бошлиқлари ҳали ҳам эски, аллақачон миси чиққан фикрлар ва назариялари таъсирида юрибдилар. Ана шундай раҳбарлардан бири Ўзбекистон ССЖ мелиорация ва сув хўжалиги вазири Р. А. Гинниятуллиндир.

У «ЎзТАГ» мухбири билан қилган суҳбатида АҚШда бўлиб ўтган халқаро анжуман хусусида сўз юрита туриб, анжуманда иштирок қилган одамларнинг самимийлигига, Орол тақдири учун жиддий ташвиш чекаётгачликларига асло шубҳа қилмайман (зеро, турган гапки эҳтирослар профессионализмнинг ўрнини боса олмайди). Лекин шуниси ёмонки, уларнинг айримлари илмий конференция минбарини сиёсий майдонга айлантиришга уриндилар», — дейди афсус ва алам билан.

Гинниятуллиннинг фикрича, «Орол муаммоси — бу шунчаки экологик муаммо бўлиб, унинг сиёсий масалага мутлақо алоқаси йўқ эмиш...

Яна ўша эски гап. Яна ўша таниш эски ашула. Орол миллион-миллион одамларнинг тақдири билан боғлиқ, ижтимоий-иқтисодий ва маънавий муаммолар билан боғлиқ...

Минг афсуски, Р. А. Гинниятуллинга ўхшаган амалдорлар вақт ўтган сари «амал курсиси»га мустаҳкам ўрнашиб олмоқдалар. Қайта қуриш шамоли ҳамон уларни четлаб ўтмоқда. Оролбўйи атрофида юз берган аҳвол тобора кескинлашиб бормоқда.

Рўй берган кескин вазиятни тўғри тушуниш учун айрим далилларни келтириб ўтиш зарур.

Маълумки, олтмишинчи йилларнинг бошларида «пахта мустақиллигига эришамиз» деган шиор ўртага ташланди. Уфқлар билан туташиб кетган чўллар, қирлар, адирлар, ҳатто тоғ-тошлар ҳам аёвсиз равишда ўзлаштирила бошланди. Чўлқуварлар «меҳнат қаҳрамонлари» деган шарафли унвонга эга бўлдилар. Илмий жиҳатдан асосланмай туриб, ҳадсиз-ҳисобсиз сув омборлари қурилиши авж олди. Аму-Бухоро ва Қарши каналлари ишга туширилди. Қўшни жумҳуриятларда ҳам «пахта мустақиллигига» эришиш шиори остида қир-адирлар ўзлаштирилиб, ҳадсиз-ҳисобсиз сунъий каналлар қазилди, сув иншоотлари ишга туширилди.

Шундай қилиб, Орол ҳавзасида суғориладиган ерлар майдони 6,9 млн. гектарга етди. Бу ҳодиса ўз навбатида Орол денгизига келиб қуйиладиган сув миқдорининг икки баравар камайишига олиб келди.

1980 йилнинг ўрталарида Амударё ва Сирдарёнинг сувлари бутунлай Орол денгизига «бормай» қўйди.

«Ҳой одамлар, ҳушёр бўлинглар!»

Бир пайтлар таниқли чех журналисти ва жамоат арбоби Юлиус Фучик Ўрта Осиё дарёлари ва Орол денгизи хусусида ташвишга тушиб, ушбу сатрларни битган эди:

«Суяги оғир меҳнат билан қотган кишиларга ризқ-рўз, чўл кўкатларига оби-ҳаёт элтувчи Аму билан Сир дарёлари олис йўллар босиб, тинимсиз равишда Орол денгизига сув етказиб бериб туради.

Ҳеч кимга сир эмаски, чўл дарёларига қадим-қадимдан қийин бўлган. Жазирама қуёш тафти уларнинг сувини қуруқ ҳавога кўтарган. Чанқоқ ерлар унинг оқимига лабини тутганлар. Яна бунинг устига янги ерлар очиш учун киришган одамлар каналларнинг кенг шахобчалари орқали дарёларнинг сувларини далаларга ҳам бурган. Ҳой, одамлар, Оролга ёрдам қўлини чўзинглар, уни асранглар».

Юлиус Фучикнинг оташин ва самимий сўзлари ўттизинчи йилларда айтилган эди. Орадан кўп ўтмай иккинчи жаҳон уруши бошланди. Фашистлар оташин ватанпарварни оғир қийноқларга солади. У ўлими олдидан «Ҳой, одамлар, ҳушёр бўлинглар» деб васият қилади.

Узоқ йиллар ўтди. Лекин Юлиус Фучикнинг чақириғи ҳамон ўз кучини йўқотган эмас.

Шу ўтган йиллар ичида Оролнинг қисмати оғирлашса оғирлашдики, аммо енгиллашгани йўқ. Кишининг ишонгиси келмайди. Наҳотки, минг дардга даво балиқлари, шўх тўлқинлари, бой ҳайвонот олами билан бутун дунёга довруқ солган денгизимиз изсиз йўқолса. Наҳотки, еримиз, сувимиз, осмонимиздан бутунлай ажрасак. Ҳа, ажралиш арафасида турибмиз. Орол денгизининг қуриб бораётганлиги ҳам, болалар ўлимининг кўпайганлиги ҳам, оналар кўкрак сутидан заҳарли дориларнинг топилаётганлиги ҳам рост.

Бир пайтлар тарихчи Геродот «ўз тақдири, ўз ҳақ-ҳуқуқи учун кураша олмаган халқ охир-оқибатда ўзлигини унутиб, таназзулга юз тутади» деб башорат қилган эди. Олис ва яқин ўтмишда рўй берган воқеалар тарихчининг башоратини тўла равишда тасдиқ этади.

Орол пахта яккаҳокимлиги, дабдабали, қуруқ, усти ялтироқ ичи қалтироқ шон-шуҳратлар, хўжасизлик, бетайинлик, бепарволик, фақат ўз «мен»ини ўйлашларнинг қурбони бўлди.

Орол денгизи айрим «раҳбарлар» ўйлаганидек, фақатгина сув муаммосидан иборат эмас. Орол муаммоси — бу ижтимоий-сиёсий, тиббий ва ниҳоят маънавият муаммоси ҳамдир. Бугунги кунга келиб, денгиз сувининг шўрланиш даражаси 22 промилга кўтарилди. Бу дегани бундан буён денгизда наинки балиқ, балки биронта ҳам тирик жонивор яшай олмайди, дегани. Тўғрироғи, Орол ўлик денгизга айланди, дегани.

Орол Устюртсиз яшай олмайди ёки сардобалар қисмати

Бир пайтлар ўзининг гавжум ва сершовқин бозорлари, гўзал боғроғлари, шарқираб оқувчи ариқлари билан тилга тушган Қўнғирот шаҳри бизнинг кунларимизга келиб, файзи кетиб, ҳувиллаб қолган. Илгари ором берган, нозик туйғуларни қитиқловчи енгил шабада энди йўқ. Орадан чорак аср ўтар-ўтмай аҳвол бутунлай ўзгарди. Чанг-тўзон, турли хил ғуборлар кўз очиргани қўймайди.

Қўнғирот ноҳиясининг чегаралари Устюртнинг кўз илғамас қирлари билан туташиб кетган. Биринчи бор Устюртга қадам қўйган одам табиатнинг беқиёс гўзаллиги олдида лол қолади. Уфқлар билан туташиб кетган бепоён далалар... Енгил шабада таъсирида шўх-шўх рақсларга тушаётган юлғунлар, оқбошлар, қорабироқлар...

Ҳа, айтгандай, Устюрт асрлар давомида Ўрта Осиё иқлимини мўътадил қилиб туришда Орол денгизига ёрдам бериб турган.

Биз тонг отар-отмас, «ГАЗ—24» машинасига ўтириб, Устюрт томон жўнадик. Тинимсиз йўл юрдик. Тушликни қилиб олиш учун соя-салқин жой изладик. Ниҳоят геологлар ташлаб кетган аллақандай бир сим кароватни топиб олдик, ўша ерда енгил-елпи нонушта қилдик.

Куннинг иккинчи ярмида йўлимизни давом эттирдик. Йўл-йўлакай нотаниш машиналарни, кигиз ўтовларни ва брезент ёпилган томларни учратдик.

— Биласизми, булар кимлар? — деди ҳамроҳларимиздан бири уҳ тортиб. — Браконьерлар. Сайғоқларни овлашади улар.

Бир пайтлар Орол денгизи ўз қирғоқларига сиғмай, тошиб турган пайтлари Устюрт сайғоқлари йигирма миллионга яқин эди. Ҳозир уларнинг сони атиги тўрт миллионни ташкил этади, холос. Браконьерларнинг ножўя ҳатти-ҳаракатлари туфайли ҳар йили 500 мингга яқин сайғоқ қирилиб кетмоқда. Лекин бу фожиа катта идоралардан биронтасини ташвишга солаётгани йўқ.

Устюрт асрлар давомида бутун дунёни ҳайратга солиб келаётган маданият ўчоғи. Ҳозир ҳам оқ мармардан ишланган ҳайкаллар, тош деворлар қолдиқлари, бузилган сардобалар, мақбаралар асрлар синовларига дош бериб келаётган саройлар кишини ҳайратга солади.

Мана рўпарамизда янги манзара намоён бўлди. Ҳар қадамда кўҳна тарихнинг излари...

Таниқли олим С. П. Толстов «Қадимги Хоразм маданиятини излаб» китобида Устюртнинг олис ўтмиши ҳақида қуйидаги сатрларни битган:

«Хариталарда Устюртда қадимий карвон йўллари бўйлаб, бир талай харобалар борлиги қайд қилинган эди. Шу жойларда илгари бўлган саёҳатчилар айрим харобаларнинг яхши сақланиб қолганлигини, уларнинг ажойиб меъморий қиёфага эга эканлигини сўзлаб беришган, бироқ бу тарихий ёдгорликларнинг қурилган вақти тўғрисида аниқ фикр юритишга асос бўла олувчи ҳеч қандай жўяли маълумот келтира олмаган эдилар. Ҳолбуки, қадим-қадимларда Хоразмдан Шарқий Оврўпо мамлакатларига — Волгабўйи ва Русга борувчи асосий карвон йўли мана шу йўллардан ўтар эди...».

А. С. Кесь, Б. В. Андрианов, А. А. Итиналарнинг ёзишича, «Эрамиздан аввалги икки мингинчи йилликда Амударё асосан Оролга қуйилган... Аммо сувнинг қуйилиши вақт жиҳатидан ҳам, миқдор жиҳатидан ҳам ўзгариб турган, чунки сувнинг бир қисми онда-сонда Сариқамиш дельтасига ҳам қуйилган. Бу даврда Орол кўлининг сатҳи 30—35 метр абсолют даражага кўтарилган бўлиб, Амударё оқими туфайли кўл сатҳи ҳам ўзгариб турган. Эрамиздан аввалги бир минг йилликда унга Амударё ҳам, Сирдарё ҳам, балки Чу ҳам қуйилиб турганлиги учун кўл сатҳи энг баланд даражасига кўтарилиб, 58-59 метрга қадар етган».

Геологлар, тарихчиларнинг олиб борган узоқ йиллик тадқиқотларидан маълум бўлишича, Оролбўйида ташкил топган антик суғориш усули ҳар томонлама мукаммал бўлган. Ҳозирги ирригация каналлари ва шохобчалари эгаллаб турган майдонга нисбатан антик даврда ўзлаштирилган ерлар уч-тўрт марта кўп бўлса ҳам, амалда суғориладиган ерлар кам бўлган.

Бир пайтлар дунё маданиятининг ўчоқларидан бўлган Устюртнинг қаърида не-не хазиналар яшириниб ётмаган дейсиз. Орол қуриши билан уларнинг ҳам батамом йўқ бўлиб кетиши аён бўлиб турибди. Ота-боболар ақли, одоби, асрлар синовидан омон-эсон ўтган тажрибалари сақлаб қолиниши керак. Улар бизнинг кунларимизда ҳам ташвишларимизни енгил қилишга имкон беради. Масалан, Устюрт сардобаларини олиб кўрайлик. Тарихий маълумотларнинг гувоҳлик беришича, Устюрт қудуқлар макони бўлган. Сардобалар асрлар давомида одамларни тоза ичимлик суви билан таъминлаб келган.

Жуғрофия фанлари кандидати Б. Бахриддинов ва Э. Чимборисовларнинг олиб борган илмий тадқиқотларига кўра, Қорақалпоғистон, Хоразм ва Тошҳовуз вилоятларининг ҳудудларида ва шу жумладан, Устюрт қирларида ҳам чўпонларни, турли экспедиция аъзоларини тоза ичимлик суви билан таъмин қилишда сардобаларнинг роли беқиёс даражада каттадир.

Маълумки, апрель, май, июнь, июль ойларида тез-тез сув тошқинлари бўлиб туради. Ана шундай пайтлари дарё сувининг бир метрига 1,0 милиграмм минерал туз тўғри келади. Бошқа пайтлари сувнинг таркибида минерал тузлар ва заҳарли дорилар миқдордагига нисбатан анча кўп бўлади. Сардобаларни фақат дарё тошган пайтида тўлдириб олиш керак.

Сардобалар мавзуини тилга олаётганимизнинг боиси бор. Биринчидан, жумҳуриятимизнинг айрим жойларида, айниқса, Қашқадарё, Сурхондарё, Бухорода ота-боболаримиз томонидан қурилган сардобалар ҳали ўзининг асл қиёфасини йўқотиб улгурмаган. Янги сардобалар қуришда бу тажриба фойда беради, холос. Иккинчидан, сардобалар аҳолини ичимлик суви билан таъмин қилишда асқотади.

Ҳар қадамда ичимлик суви муаммоси... «Средазгипроводхлопок» илмий-текшириш билимгоҳининг ходимларидан бир гуруҳи қувурлар орқали Вахш дарёси сувини Оролбўйига олиб келиш масаласини илгари сурмоқдалар. Тўғри, бу ғоя бир қарашда кишининг диққат-эътиборини ўзига тортади. Гап, албатта, узоқ масофага ётқизиладиган қувурлар учун кетадиган сарф-харажат хусусида бораётгани йўқ. Бу чигал муаммони ҳам назар-эътибордан қочириб бўлмайди. Ўзингиз бир ўйлаб кўринг. Биз бутун диққатимиз ва эътиборимизни қувурлар орқали келадиган ичимлик сувига қаратсагу, Амударёни ўз ҳолига ташлаб қўйсак... Амударё турли хил чиқиндилар ва заҳарли дорилар конига айланса... йўқ... биз бу хилдаги йигирма-ўттиз йилга мўлжал қилинган миллиард-миллиард сўмлар талаб қилувчи лойиҳаларга қаршимиз. Амударёнинг қонуний ҳақ-ҳуқуқини тикламай туриб, Оролни ва Оролбўйи аҳолиси соғлиғини тиклаш ҳақида гап бўлиши мумкин эмас.

Куни билан йўл юрдик. Ленинградлик метереологлар тиклаган ўтовларни топиш осон бўлмади. Қоронғу туша бошлади. Бир пайтлар олис-олисларда аллақандай шуълалар кўзга чалинди. «Зора метереологларнинг қароргоҳи шу бўлса» деймиз ҳар биримиз. Шундай бўлиб чиқди ҳам. Ана рўпарамизда брезент ёпилган ўтов. Ёнида юк машинаси. Меҳмонлар билан ҳол-аҳвол сўрашдик.

— Устюртнинг далаларида Оролнинг тузлари учиб юрибди, — дейди Иван Афанасьевич Загладин. — Биз кузатган чанглар зарралардан иборат бўлиб, одамларнинг нафас йўлларига ўтиради, кўзни қизартириб, ачиштиради.

Устюртнинг туни. Осмон тўла юлдузлар. Қараб тўймайди киши. Енгил шамол эсади. Жазирама иссиқ туфайли япроқлари қовжираб қолган юлғунлар, янтоқлар бир-бири билан шивир-шивир қилади. Олис-олислардан бўрилар ва шоқолларнинг увиллашлари эшитилади. Чигирткалар чийиллайди. Гоҳо теварак атрофдан сайғоқларнинг тапир-тупури эшитилиб қолади.

— Орол қуриса Устюрт ҳам, ҳайвонот олами ҳам батамом қуриб битади. Сизларга айтиб қўяй. Устюртга илк бор қадам қўйган одам турли миш-мишларни эшитади, — дейди Иван Афанасьевич.

— Аниқроқ қилиб айтинг.

— Устюртда ядро қуроли синаб кўрилар эмиш.

— Ядро қуролини синаб кўриш полигони денг?

— Билмадим, ҳар қалай бу хилдаги миш-мишларнинг қай даражада рост эканлиги аниқлаб олинса бўлар эди.

Меҳмонлардан яна бири гапга аралашди.

— Семипалатинск шаҳри атрофида жойлашган ядро қуролини синаш полигони Устюртга кўчирилар эмиш.

Ҳақиқатан ҳам бу хилдаги миш-мишларга чек қўйиш пайти келди.

Туни билан ухламай чиқдик. Синов полигони хусусидаги миш-мишлар хаёлимизни олиб қочди. Агар бу гаплар рост бўлиб чиқса-чи?!

Устюрт тонги... Унинг таърифини келтириш қийин. Муздай енгил шабада эсади. Туни билан сукутга чўмган шувоқлар бош кўтариб, ашула айта бошлайдилар, саҳро чумчуқларини айтмайсизми? Биз илк бор Устюртда чумчуқларнинг ғаройиб ўйинини кўрдик. Орол қуриб битса ёки Устюрт ядро қуроли синови полигонига айланса, чумчуқлар ўйини ҳам, сайғоқлар дупир-дупири ҳам изсиз йўқолиб кетади.

Нонуштани эндигина бошлаган эдик, қирда «ГАЗ—69» машинаси кўринди. Машина ҳайдаб келган йигит, ДАИ ходими, катта лейтенант Аминбой Юсупов экан.

— Сизларга олиб келдим, — дейди Аминбой.

Қўлимизга Қўнғирот ноҳиясининг «Ғалаба байроғи» рўзномасини узатаркан. Унда «Миш-мишларга асос йўқ» деган мақола эълон қилинибди.

«Яқинда ноҳиямизга ССЖИ Мудофаа вазирлигининг кимё қуроллари бўйича бошлиғи, ҚҚАССЖ Халқ депутати, генерал-полковник Станислав Вениаминович Петров келди, деб ёзади рўзнома. — У ноҳиямизнинг фирқа ва хўжалик фаоллари билан учрашиб, уларнинг айрим саволларига жавоб берди.

САВОЛ. Ўртоқ генерал-полковник, сизга бир савол билан мурожаат қилмоқчимиз. Сўнгги пайтларда халқ орасида Семипалатинск яқинида жойлашган ядро қуролини синаш полигони Устюртга кўчирилаётган эмиш деган турли хил миш-мишлар тарқалмоқда. Бу миш-мишлар қай даражада ҳақиқатга мос келади?

ЖАВОБ. Шу кунга қадар Устюртда ядро қуролини синаш бўйича ҳеч қандай тайёргарлик ишлари юритилмади. Умуман, бу ҳақда жўяли сўзлар бўлган ҳам эмас. Демакки, кенг жамоатчилик орасида тарқалган миш-мишлар учун ҳеч қандай асос ҳам йўқ».

Ёмғир суви билан

Одатдаги куз кунларининг бирида менинг олдимга ўрта бўйли, сариқ юзли бир йигит кириб келди.

— Маслаҳат олиш учун келдим,— деди у даб-дурустдан. — Оролни тўлдиришнинг йўли топилди. Булутларни бир жойга тўплаб, ёғдириш керак. «Бобурнома»ни ўқиганмисиз? Мана эшитинг:

«...Ёғин беҳад кўп бўлди. Бир тилсима билур эдим, мулло Алихонга ўргатдим: тўрт парча қоғозга битиб, тўрт тарафга ости, ўшул замон ёмғир туриб, ҳаво очилмоқ бунёд бўлди».

Дарҳақиқат, қадим-қадимлардан бери ёмғир ёғдириш имкониятлари бўлган одамлар яшаб ўтганлигини турли манбалар орқали ўқиганмиз. Лекин, узоқ йиллардан бери бу ва шунга ўхшаш фактларга эътибор берилмай келинар эди.

«Вокруг света» ойномасининг 11 сонида «Ўзлигинингни англаб ет» (1988, 46-49 бетлар) номли мақола босилиб чиқди. Мақолада Альберт Венедиктович Игнатенконинг ноёб қобилияти ҳикоя қилинади.

«...Ёмғир тўхтамай ёғар эди. Ташқарига чиққанимизда Игнатенко бирдан тўхтаб, кафтларини осмонга қаратиб, қўлларини олдинга чўзди ва бир неча дақиқа қотиб қолди. Нақ кўз ўнгимда қорамтир булут парчаси чок бўлиб, фалак ёрила бошлади, пағa-пағa булутлар орасидан чарақлаб қуёш кўринди».

Энди Альберт Игнатенконинг мақола муаллифи Стелла Ямонтга айтиб берган ҳикоясига бир қулоқ тутинг-а:

«1981 йили Бриштонасда, Литва олимпиада базасида эшкак эшувчиларни мусобақага ҳозирлашда қатнашишимга тўғри келди. Мусобақа бошланиши олдидан ҳаво айниди. Ҳар куни ёмғир ёғаверіб одамларни безор қилди. Спортчилар ҳам, тренерлар ҳам асабийлаша бошладилар. Шунда мен булутларни ҳайдашга киришдим. Ўн беш кун мобайнида беш-олти километр радиусда қуёшли очиқ ҳавони кафтларим билан тутиб турдим. Биласизми, бундай пайтларда кафтларим энергия таратаётганини тасаввур қиламан. Милтиллаётган зарралар пайдо бўлиб, кейин улар йириклашадилар. Улар қандайдир нурларга айланиб, булутлар сари йўналаётганини кўрмагунимча шу алпозда тураверaман. Энергия боғламини қуёш нурлари томон йўналтираман. Нур булутларга етиб борганда реакция ҳосил бўлаётганини ҳис қиламан. Кейин енгил титраш пайдо бўлади... Ҳаммаси шу..»

Альберт Игнатенконинг ноёб истеъдоди ҳақида ССЖИ Фанлар академиясининг мухбир аъзоси А. Г. Спиркин шундай ҳикоя қилади:

«Игнатенконинг одамларга ва атроф-муҳитга таъсир қилиш истеъдоди шу қадар кучлики, тан бермасликнинг ҳеч ҳам иложи йўқ. Бу ҳодиса илм-фан учун чексиз имкониятлар очиб беради».

А. Зиновьеванинг 1989 йилнинг 13 августида «Московская правда» рўзномасида эълон қилинган «Мен дунёни бошқача кўраман» деб номланган мақоласида Алан Чумак истеъдодининг айрим қирралари ҳикоя қилинади.

«Мен, — дейди Алан Чумак, — озиқ-овқат программасининг ижобий тарзда ҳал қилинишига ёрдам бермоқчиман. Ҳар йили жуда кўп миқдорда етиштирилган мевалар чириб кетмоқда. Биз шу кунларда махсус тадқиқотлар олиб бормоқдамиз. Бу тадқиқотлар меваларнинг сақланишига ёрдам беради.

— Тажрибада синаб кўрилганми?

— Ҳа, албатта.

— Мевалара узоқ сақланадими?

— Ҳа, сувга таъсир қиламанки, бас гўшт ва сут маҳсулотларига ҳам ўз таъсиримни ўтказоламан. Булутларни ҳам ҳайдай оламан. Каунас шаҳрида бу тажрибамни амалда синаб кўрганман».

«Труд» рўзномасида «Космосда туғилган инсон» (1989 йил 26 август) деб номланган мақола эълон қилинди. Ушбу мақолада ССЖИ фуқароси Евгений Дубицкийнинг ғаройиб бир тажрибаси ҳикоя қилинади. У Москвадан туриб, Софияда жойлашган иссиқлик ва совуқликни ўлчайдиган «Метлер» аппаратига хаёлан таъсир ўтказади. Бу тажриба бир неча бор синовдан ўтказилган. Ҳар сафар Евгений Дубицкийнинг хаёлан юборган таъсири «Метлер»нинг ишлашига ижобий таъсир кўрсатган.

АҚШда Ернинг ва булутларнинг таркибини ўрганувчи экстрасенслар жамияти мавжуд. Йигирма беш минг кишидан иборат бўлган бу жамият ер тагида яширинган нефтнинг миқдорини аниқлашда, булутларнинг йўналишини белгилашда узоқ йиллардан бери айрим давлат ташкилотлари ва фирмаларига қўл келмоқда. Сунъий булутлар ва Орол тақдири муаммоси ҳамон очиқлигича қолмоқда.

Ҳукумат қарор қабул қилди, аммо...

1988 йилнинг 19 сентябрида КПСС Марказий Қўмитаси ва ССЖИ Вазирлар Кенгашининг Орол муаммоларига бағишланган махсус қарори қабул қилинди. Ушбу қарорда бир қатор муҳим тадбирларни амалга ошириш масалалари кўзда тутилган. Орадан икки йилдан кўп вақт ўтди, лекин бу қарор фақат оппоқ қоғозлар саҳифаларида қолиб кетмоқда. Ўзингиз бир тасаввур қилиб кўринг: 1110 номерли қарор бўйича Оролга 1989 йил 5 кубокилометр, 1990 йил 8,7 кубокилометр, 2000 йил 10,15, 2010 йил 22 кубокилометр сув берилиши мўлжалланган. Оролнинг ҳозирги ҳолатини сақлаб туриш учунгина 30 кубокилометр сув қуйилиши керак.

Денгизни асраш учун ажратилган миллиард-миллиард маблағлар яна ўша Мелиорация ва сув хўжалиги вазирлиги ходимлари томонидан сарф қилинмоқда. Улар ҳамон «эски ашула» айтишни давом эттирмоқдалар. Кўпгина қарорлар қабул қилинди, лекин улардан биронтаси ҳам ҳали «тош босганича» йўқ.

Қуйида Мелиорация ва сув хўжалиги вазирлиги томонидан маъқулланган бир лойиҳа хусусида сўз юритамиз.

Бир неча йиллар муқаддам Қашқадарё ва Бухоро вилоятлари ерларининг зах сувларини қочириш мақсадида, Қарши чўлининг иккинчи навбатини ўзлаштириш лойиҳаси таркибида Амударёнинг ўнг соҳилида Бош сув ташлагувчи зовур қазиш ишлари бошлаб юборилган эди. Зовурнинг узунлиги 240 км., умумий сув оқизиш ҳажми 74 $м^3$/сек., қурилишнинг қиймати 130,5 млн. сўмни ташкил қилади. Лойиҳа бўйича Бухоро ва Қашқадарё вилоятларининг зах сувлари Чоржўй шаҳридан 90 км. қуйида Амударёга ташланиши керак эди. 1983 йил 15 июлда Иттифоқ Сув хўжалиги вазирлиги томонидан лойиҳа маъқулланган ва 1984 йили қурилиш ишлари бошлаб юборилган. Қурилиш ишларини олиб бориш Ўрта Осиё Ирригация ва давлат хўжаликлари қурилиши бош бошқармасининг Бухородаги 39-сон кўчма механизациялашган колоннасига юклатилди. Кейинчалик «Средазгипроводхлопок» лойиҳалаш илмгоҳи Амударёга тушаётган оқава сувларини йиғиб олиб, Орол денгизига оқизадиган Ўнг соҳил зовури деб аталадиган лойиҳа ишлаб чиқиш ҳақида ваъда берди. Аммо, ҳалигача бу лойиҳа охиригача ишлаб чиқилгани йўқ. Ўзбекистон Компирқа Марказий Қўмитаси Аграр бўлими буни текшириб, яқин уч-тўрт йил ичида Амударёнинг суви нафақат ичишга, балки экинларни суғоришга ҳам яроқсиз бўлишини аниқлади.

Аграр бўлими қуйидаги масалаларни тезда ҳал қилиш масаласини ўртага қўйди:

Биринчидан, ҳукумат тезликда ўнг соҳил зовурини лойиҳалайдиган ва маблағ билан таъминлайдиган ташкилотларни аниқлаши керак.

Иккинчидан лойиҳалаш ишларини 1990 йил охиригача тамомлаш ва 1991 йилда қурилишни бошлаб юбориш керак.

Бош сув ташлагич зовурини қазиш ишларини 1989 йилгача «Главсредазирсовхозстрой», кейинчалик Госкомводхоз олиб борди. 1989 йилдан бошлаб бу қурилишни олиб бориш «Аралводстрой» трестига юклатилди. Қурилишни тезлатиш мақсадида 1989 йил декабрь ойида Бухорода «Бухарааралводстрой» қурилиш тресті ташкил қилинди.

1990 йил июль ойигача қурилишда 35 млн. сўмлик қурилиш ишлари бажарилди. Ҳозирги вақтда «Бухарааралводстрой» тресті таркибида учта механизациялашган кўчма колонна, автобаза, ишчилар таъминоти бошқармаси, механизмларни ремонт қилиш бўлими ва ёрдамчи хўжалик мавжуд. Трестда ҳаммаси бўлиб 1200 нафар ишчи-хизматчи ва муҳандис-техник ходимлар хизмат қилмоқда.

Трест жамоаси ўзларининг ишчи-хизматчилари учун уй-жойлар, болалар муассасалари, ошхоналар қурмоқда. Аммо, трест ишчи-хизматчилари жумҳуриятимиз учун жуда керакли бўлган мана шу қурилишни олиб боришда бир қатор қийинчиликларга дуч келмоқдалар.

Биринчидан, 1989 йилнинг иккинчи кварталидан бошлаб Ўзбекистон ССЖ Давлат банки қурилишга маблағ ажратишни тўхтатиб қўйди.

Тўғри, ССЖИ Сув хўжалиги қурилиши вазирлиги Иттифоқ маблағидан 25 млн. сўм пул олиб, ЎзССЖ Сув хўжалиги Давлат Қўмитасига берди ва қурилиш ишларини аввалгидек, Қарши чўлини ўзлаштириш лойиҳаси асосида олиб боришга қарор қилди.

Маълумки, Ўнг соҳил зовури ишга тушгандан кейин Орол денгизига қўшимча 8 куб. км. сув оқизиш имкониятлари яратилар эди. Бунинг учун қуйидаги ишларни тезликда амалга ошириш керак. Биринчидан, «Бухарааралводстрой» тресті олиб бораётган ишлар маблағ, материал, механизмлар билан таъминланиши; иккинчидан, «Средазгипроводхлопок» лойиҳалаш илмгоҳи лойиҳа—смета ҳужжатларини тўғрилаб бериши керак. Бундан ташқари илмгоҳ Денгизкўл Қоровулбозор, Султонтоғ зовурлари лойиҳасини тайёрлаши, Бухоро — Красноводск темир йўли асосида қуриладиган кўприк ва Аму—Бухоро каналларида қуриладиган дюккер қурилиши лойиҳа-сметасини бериши керак.

Бош сув ташлагич зовури ва Ўнг соҳил зовури Қизилқум чўлидан ўтишини ҳисобга олиб, ишчи-хизматчиларга чўл зонаси коэффициентини бериш Узагропромбанкка топширилиши керак.

Минераллашган заҳ сувларни Амударёга оқизишни бартараф қилиш учун Ўнг соҳил коллектор қурилишини Қашқадарё, Бухоро вилоятлари, Қорақалпоғистон ва Туркманистон жумҳуриятлари ҳудудларида баравар олиб борилиши керак. Бунинг учун ушбу вилоятлар ҳудудидаги қурилиш ташкилотларини бу ишга жалб қилиш зарур. Ёки Бухоро вилояти ҳудудида яна иккита трест «Бухарааралводстрой» таркибида ташкил қилиниб, ишни Қашқадарё ва Қорақалпоғистон йўналишида баравар олиб бориш шу ташкилотларга юклатилиши керак.

Бу ишларни амалга оширишдан олдин, дарёнинг ўнг ва чап томонларида қурилиши лозим бўлган коллекторлар лойиҳаси экология комиссияси экспертизасидан ўтказилиши керак.

Асраш мумкинми?

Келинг, гапнинг ростига кўчиб қўя қолайлик. Шу кеча-кундузда Амударё билан Сирдарё сувлари хомталаш қилинмоқда. Ҳеч ким бу фожиали ҳолатга жиддий равишда эътибор ҳам бераётгани йўқ.

Май ойининг охирлари... Биз Қирғизистондаги Тўхтагул, Тожикистондаги Қайроққум, Қозоғистондаги Чордара сув омборларини бориб кўрдик. Сув омборларини кузатган киши ҳайратдан ёқасини ушлайди. Шунча сувни қамаб қўйишнинг хосиятини ҳеч бир мутахассис тузуқ қилиб тушунтириб беролмади.

Чордара сув омборини олиб кўрайлик. Бу шунчаки, оддий сув омборига мутлақо ўхшамайди. Йўқ, бу сув омбори эмас, нақ денгизнинг ўзи. Денгиз бўлганда ҳам соҳиллари кўринмайдиган, ҳайбатли, назар ташлаганда ваҳмингиз келадиган денгиздир. Хўш, шунча сув қаёққа кетади? Бу саволингизга жавоб излаганингиз билан овора бўласиз.

Чордара сув омборига туташ Арнасойни ҳамма ҳам билавермаса керак. Арнасойнинг ён-атрофларида Тошкент шаҳар овчилар ва балиқчилар спорт жамияти, Туркистон ҳарбий округининг ов хўжалиги, жумҳурият балиқ саноати хўжаликлари жойлашган.

Арнасойда сув йилдан йилга кўпайиб бормоқда. Бу ҳодисанинг сабаби, Чордара сув омборининг оқиб тушадиган ортиқча сувлари ва Бекобод ноҳияларидан бошланиб, Гулистон орқали ўтган Киров канали ҳам Арнасойга келиб қуйилмоқда. Арнасой Айдар кўлига туташиб кетган.

Айдар кўли... Кўлни илк бор кўрган одам ҳайратдан ёқасини ушлайди. Уфқлар билан туташиб кетган Айдар кўлининг тобора кенгайиб кетаётганлиги кишини ташвишга солади. Шу кеча-кундузда Айдаркўлнинг узунлиги икки юз километрдан ҳам ошиб кетди.

Биз Айдаркўлни йўқ қилиш тарафдори эмасмиз. Лекин қумлар ичига бекордан-бекорга сингиб кетаётган ортиқча сувларни Орол денгизига йўналтириш тарафдоримиз. Афсуски, бу ишлар билан ҳеч ким қизиқмайди. Амударёнинг пайини қирққан «Қорақум» канали хусусида ҳам очиқ гапларни айтишга тўғри келади. Ўз кўзи билан кўрмаган одам «Қорақум» канали тўғрисида аниқ тасаввур ола олмаслиги аниқ. Ҳеч бир муболағасиз айтиш мумкинки, канал сувининг бир қисми бекордан-бекорга қумларга сингиб кетмоқда. Менинг ҳисоб-китобим бўйича, канал атрофида беш юзга яқин катта-кичик кўллар пайдо бўлган. Шу кеча-кундузда «Қорақум» каналини янада кенгайтириш ва чуқурлаштириш ишлари олиб борилмоқда. Яна бунинг устига канал атрофида Зейд сув омбори қурилиши режалаштирилмоқда. Агар иш шу тарзда давом этадиган бўлса, Орол ва Оролбўйининг аҳволи яна ҳам оғирлашиши мумкин.

Туркман дўстларимз Тошҳовуз канали қурилишини давом эттирмоқдалар. Олимлар, журналистлар, адиблар ва кенг жамоатчиликнинг ҳақли эътирозларига қарамай, Тошҳовуз канали қуриб тугалланиш арафасида турибди. Агар Тошҳовуз канали ишга тушса Хоразм вилояти, Қорақалпоғистон Мухтор Жумҳурияти аҳволи яна ҳам оғир фожиани бошидан кечириши мумкин. Умуман олганда, экологик ҳалокат борган сари кенг қулоч ёймоқда. Эрозия ҳар йили дунёнинг 26 миллиард тонна ҳосилдор тупроғини, 6 миллион гектар чўлни емирмоқда. Ўрмонлар шафқатсиз кесилмоқда, кислотали ёмғир остида қолиб қуримоқда.

Бундан ҳам даҳшатлиси — озоннинг танқис бўла бошлаганлигидир. Антарктида устида озон «туйнуги»нинг пайдо бўлиши бутун дунёда озон қатламининг 4 фоизга юпқаланишига олиб келди. Табиатнинг бундай ўзгаришига ҳатто ҳайвонот олами ҳам бардош бера олмаяпти. Шу боис кўпгина саволларга жавоб бериш қийин бўлмоқда. Айтайлик, миллионлаб денгиз ажойиботларининг ҳалокатини нима билан изоҳлаш мумкин! Сир эмаски, буларнинг ҳаммасини бартараф этиш учун жуда кўп миқдорда маблағ керак!

30 йил давомида Орол 750—800 куб километр сувини ола олмади. Ўша даврда ва ҳозир ҳам катта лавозимларда ишлаётган Минводхоз, Агропром раҳбарлари фақат қазилган каналлар ҳажми ва узунлиги, очилган қўриқ ерлар гектари, дарёдан суғориш учун олинган кубокилометрларнинг кўплиги ҳисобига миллиардлаб пулни кўкка совуришди. Уларни Орол ва Оролбўйи аҳолиси тақдири умуман қизиқтирмаган эди. Биз табиатни, Оролни, Амударёни, Сирдарёни бўйсундирдик, деб жар солдик. Мана энди аста-секин Орол ҳам ўз ўчини ола бошлади. Биз авлодларимиздан тоза сув, тупроқ, тўла Орол денгизини олган эдик. Келажакка биз қақраган чўлни берамиз чоғи.

«КАМАЛАК»

ДАМ ОЛИШ САҲИФАСИ

Ёшлар ижоди

ТИЛГА КИРСА ЧИРМАНДА...

Чирманданинг сеҳрли оҳангига шайдо бўлганмисиз? Унинг оҳангларида тоғу-тошларнинг улуғворлиги, шаршараларнинг гулдироси бор. Юракка ўт ташлагувчи ҳаяжон бор. Ўйноқи мусиқа дилингизни ром этганми, вужудингизни аллақандай хушкайфият қамраб олганми? Шубҳасиз, бармоқлар доирани тилга киритганда юрагингизни нимадир сирмаб ўтган. Ҳатто кексаларнинг хаёли қочган. Унинг оҳангларига беихтиёр жўр бўлгансиз. Комилжон Ҳакимов раҳбарлигидаги «Ўзбекистон оҳанглари» доирачилар ансамбли йигитлари саҳнада пайдо бўлса шунчаки томоша қилиб бўлмайди. Ўзбекнинг доираси, қудратига, оҳанграболигига таҳсин ўқийсиз. Ахир уни иқтидорли санъаткорлар тилга киритишади-да.

Бир эмас, бирйўла бешта доирада мусиқа ижро этиш учун кишидан ғоят тезкорлик, уддабуронлик, боз устига катта маҳорат талаб қилинади. Комилжон эса унинг уддасидан чиқади. Ўринлатганда ҳам қойилмақом қилиб, сизнинг дилингизни ром этиб поёнига етказади.

Доирага шайдолик унга ота мерос. Унинг дадаси Фозилжон ака Ҳакимов доиранинг устаси, Андижондаги энг иқтидорли санъаткорлардан эди. У чирманданн қўлга олганда диллар сархуш бўларди. Фозилжон ака Ватанимиз пойтахти Москвада бўлиб ўтган Жаҳон ёшларининг VI фестивалида чирманда чалиб лауреат бўлганлиги бежиз эмас. «От ўрнини той босар», деганлари тўғри экан. Комилжон ота қўлидан чирманда олди. Ва яна яхшигина ашулачи ҳам бўлди.

Андижон — иқтидорли санъаткорлар диёри. ССЖИ халқ артисти Аббос Бакиров, Ўзбекистон халқ ҳофизи Фаттоххон Мамадалиев, жумҳурият халқ артисти Шерали Жўраев, хушовоз хонанда Нуриддин Ҳамроқулов, Муножот Йўлчиева каби ўнлаб истеъдодлар шу ерда камол топган. Санъат бўстонида Комилжон эндигина бўй кўрсатаётганда андижонликлар қалбига илиқлик югурганди. Улар яна бир келажаги бор санъаткорни кашф этган эдилар. Адашмаган эканлар. Комилжон халққа камарбаста санъаткор бўлди.

Ўша йилларда доирачилар ансамбли ҳақида гап боргудек бўлса, кўпчилик ажабланиб қолишарди. Ахир бир неча чирманданн мусиқага жўр қилиш, улар ижросида куйни маромига етказиш осон иш эмас. Ахир бирор бир доирачи усулни пасайтирса ёки ҳамкасбларидан илгарилаб кетса мусиқа бузилади. Комилжон оғир бўлса ҳам машаққатли ишга бел боғлади. Боз устига ҳали жумҳуриятда доирачилар ансамбли йўқ эди.

Не бахтки, Комилжоннинг укалари Аҳмаджон, Баҳодиржон, Олимжонлар ҳам доирага меҳр қўйишди. Тўғри уларнинг касби турли, аммо санъатга ҳавас қўйса неажаб. Шундай қилиб, оилавий иқтидорлилар етакчилигида 1980 йилда Андижонда дастлабки болалар ва ўсмирларнинг доирачилар ансамбли туғилди. Албатта, ансамблда бор-йўғи саккиз нафар аъзо бор эди. Аммо бу ҳаракат хайрли ишнинг бошланиши эди, холос.

Эзгу ишга қўл урган одам қийинчиликдан нолимайди.

— Ҳамма ҳам чирмандага ихлос қўйиши мумкин, — дейди Комилжон. — Қобилиятлиларни танлаш эса мушкул. Ўша кезларда маҳаллаларда, халқ сайлларида, мактабларда иқтидорли ёшларни изладик. Лекин уларни жамул-жам қилиш, асбоблар билан таъминлаш осон кечмади.

Вилоят кашшоф ва ўқувчилар саройида, Андижон ип-газлама комбинатида тўгараклар иш бошлаганда Комилжоннинг юзига табассум югурди. Унинг шогирдлари кўпайиб қолганди-да.

Дастлабки чиқишлар. Халқнинг олқиши. Гоҳида иш юришмагандан жаҳл қилиш. Моддий қийинчилик... Тўғрида, илк дамларда доирачилар ансамблини ҳар хил тадбирларга судра-судра қилишарди-ю, рағбатлантириш бўлса, қуруқ раҳматдан нарига ўтишмасди. Албатта миннатдорчилик яхши, аммо ансамбль йигитлари учун қилинадиган харжлар ҳам енгил эмасди-да. Ҳаммаси ўтиб кетди. Комилжон ташаббусидан сўнг Тошкент, Фарғона, Наманган шаҳарларида ҳам худди шундай ансамбллар пайдо бўлди. Ҳозир биргина Андижон ип-газлама комбинатининг ўзида 100 га яқин ўсмир доира сирларидан сабоқ олмоқда. Орифжон Қосимов, Ҳусниддин Баҳромов, Нусрат Шамсутдинов, Зайнобиддин Азимов каби санъаткорлар эса Комилжоннинг эзгу ишларига эш бўлишмоқда. Эндиликда Андижоннинг бир неча нуқтасида доирачилар ансамбли бор.

Ўзбекистоннинг доираси. Унинг довруғи мағрибдан машриққача кетган. Шўх, жозибадор чирманда оҳангидан ҳинду ҳам, эрони ҳам ҳайратга тушади. Мириқиб тинглайди. Шубҳасиз, доиранинг хорижда оғизга тушишида «Ўзбекистон оҳанглари» ансамблининг ҳам ҳиссаси бор. Уларнинг ижросидан Испания, Югославия, Венгрия, Франция каби мамлакатлардаги йирик саҳналар ларзага келган. Бундан икки йил муқаддам эса Совет — Ҳиндистон дўстлиги фестивали ўрамида Ҳиндистонда 40 кун бўлинди. Деҳли, Агра, Калькутта каби шаҳарларда ҳинд халқини ўзбек санъатидан баҳраманд этдилар.

Томошабинлар олқишини олиш осон эмас. Уларни хушнуд этиш учун биргина чирманданн чалишнинг ўзи камлик қилади. Шу боис «Ўзбекистон оҳанглари» таркибида сурнай, карнай, зарбли асбоблар чиқишлари ҳам бор. Андижондаги етук санъаткор Одилжон Ботиров сурнайни сайратганда қалбингиздаги энг нозик торлар жумбушга келади. Валижон Юнусов, Мансурбек Ҳасановларни айтмайсизми. Улар карнай чалганда товушни етти чақиримдан ҳам эшитасиз.

«Ўзбекистон оҳанглари»нинг ютуқлари ҳақида гап боргудек бўлса, Комилжон Ҳакимов «сандиғи» бор. Эҳ-ҳе, уларни санаб улгурмайсиз.

XII Жаҳон ёшлари фестивали лауреати, ГДЖда бўлиб ўтган XIX ишчи-меҳнаткашлар фестивалининг олтин медаль нишондори, вилоят Ленин комсомоли мукофоти соҳиби...

«Яхшидан боғ қолади», дейишади. Инсон ўз ишининг давомчилари борлигини ҳис қилса ғурурланиб яшайди. Комилжоннинг фахрланганича бор. Унинг ўғиллари Шерзодбек, Ҳусанбойлар ҳам чирманда чалади. Қолаверса, «Ўзбекистон оҳанглари» ортидан янги овозлар бўй кўрсатмоқда.

Чирманда сеҳри. Юрак пардаларини зир титратиб, атрофни ларзага келтириб ўзбекнинг чирмандаси авжига чиқаяпти. Унинг садосида она-табиат фусункорлиги, завқли меҳнат сурури, тонгги шабнам беғуборлиги мужассамлашгандай. «Ўзбекистон оҳанглари» эса тобора авжига чиқаётир.

Фозилжон ШОДМОН.

* * *

СУРАТЛАРДА: Комилжон **ҲАКИМОВ** шогирдлари даврасида. «Ўзбекистон» оҳанглари» ансамбли йигитлари чирмандани тилга киритишмоқда.

Аъзамжон **МИРЗАЖОН** суратлари.

Бизнинг мусоҳаба

ҚАЛБЛАРГА МЕҲР ҚАЙТСИН

Обид АСОМОВ.
Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти соҳиби, «Қизиқчи—89» конкурсининг ғолиби:

— Биз учрашувларда, кечаларда одамларни кулдириб, бир дақиқа бўлсада, ҳаёт ташвишларини унутишга кўмаклашамиз. Одам юракдан ёзилиб кулаётганда жуда гўзал бўлади. Бу одамнинг қўлидан ҳеч ёмонлик келмайди, дейсиз. Аслида-чи.. Эҳ-ҳей...

Ҳозир одамларда меҳр-оқибат қолмаган. Олдинлари салом-аликдан гап бошланса, энди бошингдаги телпакни неча пулга олдинг, вой пальтонг импортми, фалон магазинда фалон пулга фалон нарса бор эканидан бошланади.

Ҳол-аҳвол сўраш йўқ. Ҳаммамиз мол кетидан қувадиган бўлиб қолганмиз. Аслида ўзбекнинг бир бош узум билан яримта нонга қорни тўяди. Билмадим, икки сиқим тупроққа тўядиган кўзимиз ҳозир ҳеч нарсага тўймайдиган бўлиб кетганми?

Халқимизнинг ибратли урф-одатлари бор эди. Аёллар яқин кишисидан айрилса зирак, узуги, дурларини ечиб кўк кийишарди. Ҳозир бирор аёлни тақинчоқ тақиб юрганини кўрганмисиз? Йўқ! Чунки аёлларимизни куппа-кундузи тунаб кетишаяпти. Биттасини икки-уч киши таласа, олти-еттита эркак томошабин бўлиб туради. Аёлларимиз тақинчоқсиз юришибди, гўё яқин кишисидан айрилгандек. Тўғри биз ҳаммамиз энг яқин нарсамиздан — меҳрдан айрилганмиз.

Кимни кўрсангиз озиқ-овқат йўқ, кийим йўқ, меҳр-оқибат йўқ, у йўқ, бу йўқ деб дардини очади. Улуғ Ватан уруши даврини олайлик. Халқимиз оч, ярим яланғоч бўлганда ҳам бир-бирига меҳр-оқибати яхши бўлган. Энг сўнгги тишлам нонини ҳам қўшниси билан баҳам кўрган. Ҳозир қўшни биланку нонини баҳам кўриш у ёқда турсин, бир-бирини танимайди ҳам. Билмадим, билмадим биз ҳозир боши берк кўчага кириб қолгандекмиз.

ЭНДИ ЯНГИ йил қандай бўлади? Мен башоратчи эмасман. Энг аввало худо. Яратган эгам нени раво кўрса ўша бўлади. Менга қолса янги 1991 йил одамларга заррача бўлса ҳам йўқолиб кетган, ҳозир бозорлардан ҳам, дўконлардан ҳам, қалблардан ҳам топиб бўлмайдиган меҳр-оқибатни, инсонийликни қайтарса.

ИТАЛЯН ХАНДАЛАРИ

— Азизим, кеча кечқурун соат нечада уйга келдинг?

— Роса ўнда.

— Ёлғон гапираяпсан. Соат бир марта куккулаганини ўз қулоғим билан эшитдим-ку.

— Бўлиши мумкин. Одамзот ҳали нолни ҳам куккулайдиган соат ихтиро қилганн йўқ.

* * *

— Бугун яна бемаза овқат тайёрлабсан, — жаҳли чиққан оила бошлиғи бақирганча столдаги сочиқни деразадан улоқтирди.

Хотини шу заҳотиёқ столдаги дастурхонни устидаги барча нарсалари билан деразадан итқитди.

— Нима қилаяпсан? — сўради тутақиб кетган эр.

— Ҳовлида овқатланар экансан, деб ўйлабман.

* * *

Икки аёл дўконда суҳбатлашишмоқда:

— Биласанми, Мария, кир ювадиган кукунлар тури шунақанги кўпайиб кетибдики, қай бирдан харид қилишни билмай қолдим. Сен полни ювганингда қайсинисидан фойдаланасан?

— Эримдан фойдаланаман. Натижаси жуда зўр.

* * *

Режиссёр янги комедия репетициясида актёрлар билан баҳслашмоқда.

— Менинг фикримча, бош қаҳрамон гумаштаси биринчи кўриниш охирида ўзини заҳарлаб эмас, балки отиб ўлдиргани маъқул.

— Нега энди? — ҳайрон бўлиб сўради репетицияда иштирок этаётган комедия муаллифи.

— Чунки, фақат шу усул билан ухлаб қолган томошабинларни уйғотиш мумкин.

Габриэл **ГОЦМАН.**

Мўъжизалар диёри

(ҲАЖВИЯ)

Кун кечга тортиб борарди, бола эса ҳамон вокзал дарвозаси ёнида туриб, кўринишидан ниманидир ўйларди. Унга мурожаат қилдим:

— Ҳой бола, нега анча вақтдан буён бу ерда турибсан?

— Поездни кутаяпман, — жавоб берди у бамайлихотир

— Қаёққа кетмоқчисан ўзинг?

— Мўъжизалар диёрига. Худди Пиноккио сингари.

Мен бахтиёр болалик чоғимда ўқиб чиққан ёғоч қўғирчоқ ҳақидаги эртакни эсладим.

— Ростданми? У ўзи қанақа мамлакат экан, билсак бўладими?

— Сирли, у ерда пайшанба кунлари ҳеч ким ўқимайди.

— Қизиқ, бошқа кунларичи?

— У ерда ҳафта фақат якшанба ва олтита пайшанбадан иборат.

— Эҳ-ҳе, демак, бутун ҳафта давомида дам олиш мумкин экан-да?

— Ҳа-да. Каникуллар эса у ерда биринчи январдан то ўттиз биринчи декабргача. Бу тўғрида Пиноккио ҳақидаги китобда батафсил ёзилган.

— Бундан чиқди у ерда йил бўйи ҳеч ким ўқимас экан-да?

— Албатта, йўқ. Мен сизга айтаяпман-ку, бу мамлакатда диктантлар ҳам, имтиҳонлар ҳам йўқ, фақат каникуллар ва байрамлар бор, холос.

Менинг кўзларимда умид учқунлари пайдо бўлди.

— Мени ҳам ўзинг билан олиб кетолмайсанми?

— Майли, бирга кетамиз, — самимийлик билан рози бўлди суҳбатдошим. — Фақат олдин менга айтинг-чи, сиз кимсиз?

— Ўқитувчиман! — чуқур хўрсиниб жавоб бердим мен.

Нафас **ДЎСАНОВ** таржимаси.

БАЙНАЛМИЛАЛ ЖАНГЧИ ХОТИРАСИГА

Когон шаҳридаги ташкилот ва корхоналарнинг ҳаваскор футбол командалари иштирокида байналмилал жангчи Кенжа Раҳматов хотирасига бағишланган мини футбол мусобақаси ноҳия аҳли ёдида узоқ сақланиб қоладиган бўлди. Ҳал қилувчи ўйинда «Юность» ёшлар маркази ва «Авиатор» командалари ўйинчилари майдонга тушишди. Омад «Юность»га кулиб боқди. Учинчи ўрин эса Болалар ва ўсмирлар спорт мактаби талабаларига насиб этди. Ғолиб командалар шаҳар спорт қўмитаси, ноҳия комсомол қўмитаси ва шаҳар ҳарбий байналмилалчи жангчилар Кенгашининг Фахрий ёрлиғи ва кўчма кубоги билан тақдирландилар.

Б. ТОШЕВ.

ТВ

6 ЯНВАРЬ — ЯКШАНБА

● **ЎзТВ I**

8.00 «Ҳафтанома» (такрор.).

9.00 «Нуқта, нуқта, вергул...». Бадиий фильм («Мосфильм»). 10.20 «Афғон рубоби оҳанглари». Фильм-концерт. 10.50 «Саломат бўлинг!». 11.20 «Саҳна табассуми». Андижон вилояти ёш қизиқчиларининг чиқиши. 12.30 «Алифбо сабоқлари». 1-босқич (такрор.).

Тижорат кўрсатуви

13.05 «Давр талаби билан». Самарқанд «Агрокоммуналқурилиш» бирлашмаси ҳақида телеочерк.

* * *

18.00 Кўрсатувлар тартиби. 18.05 «Сахий эртак». Мультфильм. 18.20 Болалар учун. «Кичкинтой» программаси. 18.50 «Қишлоқ ҳақида ўйлар». 19.30 «Ахборот» (рус тилида.). 19.50 «Кино жавонидан». 20.30 «Ахборот». 20.50 Хонанда Ўктам Аҳмедов ва раққоса Светлана Худойберганова концерти. 21.30 Москва. «Вақт». 22.15 Рустам Бойтўра. «Яраланган қуш ҳамон учмоқда». Видеофильм премьераси. 23.50 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● **ЎзТВ II**

ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ:

9.00 «Сапеда». Мусиқий ахборот. 10.05 «Ҳар бир кишига ва барчага». Реклама. 10.15 «Яхши дегани нима?» 10.55 «Абориген». Бадиий фильм (рус тилида).

* * *

17.50 Кўрсатувлар тартиби. 17.55 «Кўршапалак». Телевизион бадиий фильм. 2-серия (рус тилида). 19.00 «Ҳунар — симу зар». Панжикент шаҳри педагогика билим юртининг 60 йиллигига бағишланади. 20.00 «Ҳафта». Информацион программа. 20.30 «Армуғон». Концерт. 21.30 Москва. «Вақт». 22.15 Ф. Ансорий. «Ҳаёт ва ишқ». Телевизион спектакль премьераси. 00.15 «Телетомошабин ҳамроҳи».

● **МТ I**

8.30 «ТСН». 8.45 Ритмик гимнастика. 9.15 «Спортлото». 9.30 «Эрта саҳарлаб». Болалар учун кўрсатув. 10.30 «Ватан хизматида». 11.30 «Тонгги дам олиш программаси. 12.00 «Саёҳатчилар клуби». 13.00 Иконанавислик санъати ҳақида кўрсатув. 13.30 «Қишлоқ янгиликлари». 14.30 Фигурали учиш. Профессионаллар ўртасида жаҳон чемпионати. Барселонадан кўрсатилади. 15.30 «Роккоко». Мусиқий программа. 15.45 «Здоровье». 16.15 «Николай Вавилов» олти серияли телевизион бадиий фильми таништирилади. 16.55 МТ I нинг якшанба променад концерти. 18.40 «Уолт Дисней таништиради...». Мультпламлар. «Ўрдак билан содир бўлган воқеалар». 2-серия; «Чип ва Дейл ёрдамга шошилишмоқда». 2-серия.

Якшанба кинозали

19.30 Ҳужжатли фильм премьераси 19.50 МТ экранида биринчи марта. «Кўшиқ қилиб куйланаётган...». Бадиий фильм (АҚШ). 21.30 «Вақт». 22.15 «Рождество учрашувлари».

Тунги телевидение

01.30 «Катта Володя, кичик Володя». Телевизион бадиий фильм (А. Довженко номли киностудия).

● **МТ II**

8.30 Зарядкага сафланинг! 8.45 Мультфильмлар. 9.30 Жаҳон халқлари ижоди. 10.00 «Қишки мавсум». Эстрада программаси. 10.15 Иттифоқдош жумҳуриятлар кинопублицистикаси. «Кумуш тўй». Чантуришвилиларнинг кўп болали оиласи ҳақида телевизион ҳужжатли фильм премьераси (Тбилиси). 10.45 Композитор Анвар Бакиров. Қозондан кўрсатилади. 11.15 «Делегатскаядаги музей». 11.45 «Биз яшаётган олам». Режиссёр И. Сеелецкис фильмлари. «Кўндаланг кўча». Рига кўчаларидан бирининг аҳолиси ҳақида (Рига). 13.15 «Планета». Халқаро программа.

Шатранж ажойиботлари

Муваффақият сенга, қизча!

Шахматчилар рейтинг варақасининг энг юксак поғонасидан жой олган окленддик (Калифорния штати) Барока Шебас деган қизча математика соҳасида ҳам озмунча қобилият кўрсатмади. Бироқ, «Пипл» ойномаси репортёрининг «Келажакдаги режаларингиз қандай?» деган саволига Барока, «дипломатия билан шуғулланмоқчиман», дея суҳбатдошининг хаёлига ҳам келмаган гапни айтди.

«Менимча, — деб тушунтирди мактаб ўқувчиси Барока — Америка дипломатик корпусида аниқ фанлар вакиллари қанча кўп бўлса, АҚШ ташқи сиёсатида ҳозирда етишмаётган мантиқ ва соғлом фикр вужудга келиши учун шунчалик кўп имконият туғилади».

Сабаби — хижолатбозлик

1823 йилда асос солиниб, ҳозиргача, нашр этилаётган Англия медицина ҳафталиги «Лонцарт» ўз саҳифаларида шахмат ойнасўзини очган дунёдаги энг биринчи матбуот нашридир. Шу ойнасўз остида материаллар 1823 йил октябрь ойидан то 1824 йил апрелигача чиқиб турган ва унинг тўхтатиб қўйилганлигининг бирдан-бир сабаби, ўқувчиларга ёқмаганида эмас, балки кўпчилик орасида жудаям машҳур бўлиб кетганида. «Лонцарт»га келган хатларнинг аксарияти ана шу шахмат ойнасўзига бағишланганидан медицина ҳафталиги бир оз хижолат чекиб, охири ёпишга қарор қилган экан.

Зўр туртки

Шахмат тарихида Англиянинг ҳам тутган ўрни кўпчиликка маълум. Биринчи халқаро турнир ташкилотчиси ва мутасаддилари ҳам англияликлар ҳисобланади. 1851 йилда Лондонда ўтказилган дастлабки турнир энг кучли шахматчиларни аниқлаб берган эди. Асримиз ўрталарига келиб Англия шахматдаги мавқеини бутунлай йўқотиб, «қолоқ»лар сафига ўтиб қолди. Шунда жунбушга келган шахмат ҳомийларидан бири — банкир Слейтер 1970 йилларнинг бошида биринчи бўлиб гроссмейстерлик даражасига кўтарилган англиялик шахматчига 5000 доллар мукофот ажратилганини эълон қилди. Соврин Энтон Маялсга тегди. Қарабсизки, кейинги ўн йил ичида англиялик шахматчилардан ўн нафари гроссмейстерлик даражасини олди. Бу мамлакат эндиликда энг кучли шахматчилар давлати сафига қўшилди. Бунга мамлакатда кўплаб халқаро турнирлар, жаҳон биринчилиги учун ярим финал матчлари, шахмат фестиваллари ўтказила бошлаганлиги ҳам катта туртки бўлди.

Актёрлар ва томошабинлар

Англиялик кекса халқаро мастер ва таниқли шахмат журналисти Гарри Голомбекнинг Лондонда чиқадиган «Тайм» рўзномасида ёзишича, Буюк Британияда вужудга келган «Шахмат васвасаси» англиялик театр продюссерларида пьеса постановкаларига тобора кўпроқ шахмат тахтаси ёнида туриб турли-туман позицияларни ўйновчи, персонажларни кўрсатувчи саҳналар киритиш фикрини уйғотмоқда. Бироқ, бу янгилик норозиликларга ҳам сабаб бўлаяпти. Чунончи, баъзи ҳолларда залнинг олдинги қаторларида ўтирган томошабинлар, ўз фикрларича, энг яхши юришларни айтиб туришган. Актёрларнинг юришларини эса масхаралашган. Уларни «суфлёрлар» деса бўлармиш.

«Пиёдахўр»

Хасис шахматчининг ўйинини томоша қилиб ўтирганлардан бири иккинчисига:

— Хайрият, навбат ҳам келадиган бўлди, — деди.

— Нималар деяпсиз, дўстим, — деди бамайлихотир, — яна бирпас дамингизни ола турасиз. Бу кишини билмас экансиз. Мана қараб туринг. Бир юришда-ку мот, лекин у чеккадаги анови савил — икки пиёдани олмагунча кўнгли тинчимайди.

Худди шундай бўлди. Турмушда ҳам бир туки ўзга эмас...

Мамажон **МУҲИДДИНОВ** тўплаган.

Бош муҳаррир Жаббор РАЗЗОҚОВ.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ: Муқаддас АБДУСАМАТОВА, Зиёвиддин ОРТИҚХЎЖАЕВ, Карим РАҲИМОВ, Фаррух РАҲИМОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Зайниддин РИХСИЕВ (масъул котиб), Қурбон ЭШМАТОВ.

Таъсис этувчи: Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси
(УЧРЕДИТЕЛЬ ЦК ЛКСМ УЗБЕКИСТАНА)

Рўзнома 1925 йил 8 февралдан чиқа бошлаган.

БЎЛИМЛАР: ёшлар сиёсати — 32-57-93; ижодкор ёшлар — 32-55-96; табиат ва эко логия — 32-57-52; иқтисодиёт ва тижорат — 32-58-47; ахлоқ ва ахборот — 32-57-52; спорт ва ватанпарварлик — 32-55-81; халқ таълими — 32-58-48; хатлар ва оммавий ишлар — 32-56-57; қабулхона — 32-56-58.

Манзилгоҳимиз: 700083. Тошкент, Ленинград кўчаси, 32-уй.
Индекс: 64607.
380.000 нусхада чоп этилади.

Қўлёзмалар ҳамда суратлар муаллифларга қайтарилмайди ва таҳлил этилмайди.

Рўзномамиз ҳафтанинг сешанба, чоршанба, жума, шанба кунлари чиқади.

Яна рўзномада кўришгунча!

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси

Буюртма: 4731.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12